

AZ ECSI LÁP ERESZTÉSE A MÚLT SZÁZADBAN.

Irta: dr. TAKÁTS SÁNDOR.

I.

A láp és világa.

A szatmármegyei sík területek ősidők óta vizeztartói voltak a Szamos, Kraszna és mellékfolyóik fölös vizeinek. Rónavizek, tavak, tócsák, tó-locsogók és mocsarak nélkül tehát sohasem szűkölködtek e mély fekvésű területek. A Névtelen Jegyző szerint a beköltöző magyarság már mocsarasnak találta a vidéket, s a vizek között könnyen védhető földvárakat épített. Az árpádkori s méginkább anjoukori oklevelek szerint a nagyobb folyóvizeken kívül számtalan patak és ér szelte a sík területet s számos halban gazdag tó borította a mélyebb fekvésű helyeket. A tavak, mocsarak és a vizenyős helyek száma idők folytán mód nélkül megnövekedett. A természet s az emberi mesterség közös erővel igyekeztek az ilyenek létrehozásában.

A vármegyén keresztül folyó Kraszna és Szamos, átlépven az alacsony vizvetőket¹⁾, évenként többször megtöltötte a tömérdek eret és patakot vízzel. Az erek és patakok meg elvitték az istápot a tavak számára a távolabb völgytekőknöbe is. A vizeket e munkájukban az ember nem igen akadályozta; sőt sokszor segítségükre volt. Az, akinek halastóra, vagy csikászó rétre volt szüksége, csak léket vágott a folyók partján s földjére vezette a vizet. Arra persze nem gondolt, hogy az, idővel a saját birodalmából is kikergeti. Aki könnyű szerrel olesó malomhoz akart jutni, csatornát nyitott a folyóból. A kiömlő viz vigan hajtá a kereket s ment szabadjára, a merre utat talált. Nem hiába nevezték az ilyen malmot *pokolmalomnak*! Sokszor csakugyan pokoli veszedelmet hozott a közelben lakók nyakára. A módosabb úr, hidvámra akarván szert tenni, új medret ásott, hogy a viz saját dominiumán folyjon keresztül. A munka ingyenbe ment s a vám jól fizetett.²⁾

¹⁾ Vizvetők alatt a parti töltéseket értették,

²⁾ Megesett azonban, hogy a folyó otthagya új medrét s a következő évben visszatért régi medrébe. A hid aztán a szárazon maradt.

Igy jártak el a várak építésénél is. Mikor a Báthoryak *Écsed* építéséhez fogtak, első dolguk volt a Kraszna folyó odavezetése. A folyam régi medre aztán elmocsarosodott, eliszaposodott s a mult században már nyomát sem találták. ¹⁾ Ugyanez történt Sárvár, Tatárvár, Vársziget és Kocsord várak építésénél. Mindegyiknek a körülötte létrejött mocsár volt a legfőbb védelme, de egyuttal veszedelme is. A mult században már csak a legnagyobb szárazság idején emelkedtek ki egyes részeik a feneketlen lápból.

A XVI. században még normális viszonyokra találunk. Ami tó és mocsár volt, azt ama zavaros időkben szivesen látta úr és paraszt; mert egyrészt védelmül szolgált, másrészt meg elegendő hallal, vaddal s takarmánnyal látta el. A föld népe kénye-kedve szerint csikászhatott, halászhatott; a nádasokban gyűjthette a vadmézet, a csenkesz-bozót termését, sulymot, fióknádat stb. Az úr meg vadászhatott, mert a mocsarakon temérdek viziszárnyas, a magasabban fekvő erdős helyeken meg falka számra tanyázott a vaddisznó, szarvas, őz, vidra, sőt a nemes hód is. ²⁾

Az ecsedi uradalom XVII. századi urbáriumi, noha már panaszkodnak a vizek terjedése miatt, még mindig népes, jómódu községeket emlegetnek, ott, hol egy századdal később már nádtengert ingatott a szél. Böven termeltek hagymát, káposztát, kendert. A jobbágyok fejenkint 120 káposztát szolgáltattak be földesuruknak, a csikászó rétek után pedig fejenkint egy veder csikot. ³⁾

Az 1648-iki urbárium szerint Ecsednek akkor még virágzó, jól művelt földjei, lugaskertjei, káposztás- és hagymás-földjei voltak. A lakosok jó módnak örvendtek, senkit parasztszolgálattal és szerjással nem terheltek. A ki *nyilast* vett az erdön, ha gyalogos vagy marhas ember volt, egy öl szénát fizetett; a kerülő darabont vagy lovas szabados setnmit. Pázsit-disznóból tizedet adott mindenki, még a kántoros katonák is. Volt a községnek egy bokor köre forgó pokolmalma is. A többi falunak is megvolt a maga csikászó rétje, halászó vize, vizenyős kaszálója s malma.

A későbbi urbáriumokban mindig több és több vizenyős helylyel, *halovánnyal* ⁴⁾ és mocsárral találkozunk. Fogy a népesség s rohamosan

¹⁾ Bél Mátyás állítja, hogy ő még látta a Kraszna egykori medrét Bobáldtól nem messze.

²⁾ E nemes állat jelenlétét a „hódos“ „hódász“, „hódas part“ stb. elnevezéseken kívül, egykoru iratok is bizonyítják.

³⁾ Az ecsedi uradalom összeírásai „Urbaria et Conscriptioes. fasc. 13.“ alatt az Országos Levéltárban vannak.

⁴⁾ Azaz kihalt érrel, mely azonban áradáskor mindig vízzel volt tele.

növekszik az elhagyott telkek száma. Az 1688-iki összeírás szerint már Ecsed földeit is elnyelte a víz; maga a város és vár romokban hevert. II. Rákóczi Ferencz újraépíttette s a régi szabadságok megújításával törekedett oda lakókat csábítani. Ugyanő a többi veszélyben forgó községeknek is igyekezett segítségükre lenni. Az ecsedi uradalomnak híres lápmetszői, kiket olykor messze földre elhíttak, segítettek is a bajon, de csak ideig-óráig¹⁾ Az 1700-i összeírásban már 13 elpusztult falu nevével találkozunk. Egyiknek-másiknak határát — írja az urbárium — úgy fölverte a nád és egyéb gaz, hogy soha többé falu nem lesz belőle. Voltak községek, melyeknek lakói távolabb eső helyen telepedtek meg. Így Mérék a szomszéd erdőt szállta meg. Domahida népe meg a víztől szorongatva többször változtatta lakóhelyét. Persze földjüket, amiből életüket tengették, nem menthették meg, nem vihették magukkal.

Az 1723-i összeírás szerint az ecsedi uradalomban az elhagyott s elpusztult telkek száma már 2060^{1/6}-ra rugott. Nyolcz évvel később (1731) az urbárium szerint az elmocsarasodott Kraszna óriási területeket borított el. Ecsed körül egy mérföldnél szélesebb volt a mocsár. Az egykori kertek s földek fölött oly magas a sás és a nád, hogy a lovas ember se látszik ki belőle. Csupa nád, csupa láp köröskörül minden. Mikovinyi Sámuel földmérő éppen ez időben mérte föl a lápot s 7 mértföld hosszúnak és 4 mértföld szélesnek találta.²⁾ Egy egész kis vármegye volt tehát már akkor a láp s még mindig terjedt, még évről-évre tovább tolt a széleit. A földeit vesztett lakók egy része kivándorolt boldogabb tájra, más része meg kenyerét veszve nyomorgott s az időtől várta a szabadulást.

Az elmocsárosodásnak s a vele járó kiszámíthatatlan kárnak első és legfőbb oka az emberek gondatlansága volt. A gátak, pokolmalmok építése, halastavak ásása, zsallók, rekeszek emelése és a meder-tisztítás teljes elhanyagolása megbosszulta magát!

A bővizü Krasznának Kis-Majthény alatt már nem voltak partjai, nem volt folyása, 2000 ölnyi hosszúságban nyoma a mocsárba vészett. Rózsamezőn³⁾ a Krasznát már csak arról lehetett fölismerni, hogy a medrében nőtt nád igen vastag, buja és magas volt. A folyó vize itt már a láp fölött folyt s száraz időben a szekerek is keresztül járhattak rajta; mert a víz „fészket nem verhetett magának“ s rendes időben csak bokáig, áradáskor meg „szárközépig“ ért. Domahida határán még

1) Orsz. Lev. 1708. febr. 3-án a szerencsi vár építéséhez is innét vitetett Rákóczi lápmetszőket; de mivel valamennyien hazaszöktek, ujakat és sokat kér.

2) A fölmérés *Szirmay* szerint 1730-ban történt.

3) Rózsamező a Domahida mellett elterülő láp volt.

látszott a Kraszna partja, de vize mindkét felül harmincz, 1—2 ölnyi széles „fok“-on át ömlött a síkságra.¹⁾

Az így keletkezett s folytonosan táplált óriási mocsár lassan-lassan sajátságos változásokat vitt végbe a vízzel borított területeken. A föld minősége, a víz mélysége, folyása, vagy megüllepedése szerint más és más átalakulások jöttek létre.

A vizek legelterjedtebb növénye a nád volt s amig valami, nálánál erősebb hatalom ki nem szorította helyéből, más növényt nem tűrt meg maga mellett. Csak a sás tudta bevenni s elfoglalni birodalmát. Amint a víz magasabb lön s elborítá a nádat, a kalákány vette át az uralmat. Óriási területeket borított el s oly sűrű volt, hogy hajóval sem lehetett keresztültörni rajta. Imitt-amott a lómenta, a buzalevelű fű, a mételytorpa, nadálytő, futófű, lósóska, papvirág, kangyékény, zsom, aztán a tarackos-, pallagi- és sudár-sás megvegyült vele s még sűrűbbé lett a víz színén úszó növényréteg. Az áradások alkalmával lerakódott iszap s az összeverődött, elrothadt növényzet összefüggő réteggé alakult, úszott a víz felszínén, buján termelte a vízi növények millióit. Ez a víz színén úszó s évről-évre jobban megszilárduló réteg a tulajdonképpeni láp.²⁾ Alatta 8—9 lábnyi víz volt. Ha a láp szilárdul összetartott, ember és állat járhatott rajta, mint valami hajóbordán. De csalékonysága miatt könnyen veszedelembe kerülhetett az ember. Az ingó lápot ugyanis külsejéről nem lehetett megkülönböztetni; s ha ilyenre lépett valaki, menthetlenül veszve volt, mert az öles vízbe menten alámerült. Ecsed környékének lakói tehát nem is mentek a mocsárra: lápi boeskor, lápi bot és kaszur nélkül. A hegyes vasban végződő lápi bot járt elől s ha puha, mohaszerű ingó lápba hatolt a bot, gazdája óvatosan elkerülte a veszedelmes helyet.

A talaj minőségétől, a víz folyásától és a növényzettől függött a láp minémisége. A sudár sás teremté a szilárd, nem ingó zsombéklápot. Vastagsága rendszeren 3—4 láb volt; alatta a víz mélysége 8—9 láb. A tarackos sásból lett a sásláp. Valamennyi láp közt a legszilárdabb a cseretláp volt. Ennek vágásában a legerősebb kasza is eltörött. Tehát csákllyákkal, lápmeteszökkal és szigonyokkal szaggatták.³⁾ A sajlláp puha, könnyen vágható földréteg volt. Vastagsága azonban nagyobb, mint a

1) „Domahidi István relációja az Domahidi határon levő lápok állapotjáról.“ Károlyi nemzetség levéltára 1748.

2) A láp eredetileg szláv szó, a lépiti = összeragasztani igéből. Miklosich. Etymol. Wörterbuch 178 l.

3) A cseretláp olykor összeragadt a víz alatt levő fenékkal. Vágása és tisztítása ilyenkor még nehezebb volt. Szintén szláv szó, a čret-ből, mely mocsaras erdőt jelent. Miklosich i. m. 85. l.

cseret- vagy zsombéklapé. *Dögláp* alatt a csokoládé színű sártömeget értették, mely csupa épely volt; be nem fagyott s alatta nem volt víz. Az ingó lápok között legveszedelmesebbnek a *kutasláp*ot tartották. Nagyon könnyen ingott; nagyobb vihar alkalmával hullámzó mozgásba jött és meg-megszakadt. Ilyenforma volt még a *gyékényláp*, a *lábbóláp*, meg aztán a *kalákányláp*. A börvelyi, ecsedi, vállaji¹ és a szentmártoni lápok Kocsordig, egészen ilyen „darabonként való“ lábbó és kalákányos rétegekből állottak, melyek közt tiszta víz és hatalmas nádasok terültek el. A „*tollás*“ alatt a *szél-lápok*at értették, melyek mindig tovább és tovább terjedtek a földekre s „az egész Kraszna vizén való lápoknál nehezebben tisztíthatók“, ¹⁾ mivel a „láp ajja“ hiddeszakából, fűzfából s odaverődött hajóroncsokból állott.

Ha igen nagy volt a szárazság s a lápok alól kifolyt a víz, a lápok leragadtak az élőföldhöz. S bármilyen víztömeg lepte el a következő évben, a felszínre többé föl nem szálltak. Bizonyos időszak mulva azonban ismét új láp képződött a víz felszínén.

A dögláp kivételével a legtöbbit buja vízi növényzet lepte be. Itt nefelejtslepte kék rétek, amott csillagvirágos mezők terültek el. A *goronczokat* teljes virágu kék ibolya, a *morotvákat* sűrű nád és sás lepte el. A süppedékeket a locsogófü, az iszalag és a hinár szötte össze-vissza. Imitt-amott buja kaszálók is voltak, de a rajtok termelt szénát a belévegült palkák olykor saványuvá tették. A lápok közt elterülő vizekben s holt ágakban helyyel-közzel *buzgó lápkutak* öntötték a vizet, még pedig akkora erővel, hogy a hajót is félrelökték. A rekettyéseken, nyireseken és a füzeseken kívül három nagyobb egereserdő is volt a lápban.

A lápokat, a köztük lévő tavakat s mocsarakat nyüzsgő élet lepte el. A csikbogár, vicsak, vidra, görény, nyérez, öz, szarvas, róka, farkas, vizipatkány, güzü stb. a lápokat, a vizityukok, libuczok, cigányruczák, nagykacsák, kerticze ruczák, jeges ruczák, pózma ruczák, töke ruczák, sipogó és kanalas ruczák, a vadludak, kanalas libák, vankujok²⁾, halkapók ölyük, gémek, darvak, fióksasok, gyöngyvérek stb. ezrei a vizeket, a csuka, potyka, kárász, sügér, veresszárnyu hal, menyhal, cigányhal, csik, halfarkas, teknősbéka, göte stb. pedig a lápi és nyílt vizeket lepték el.

Piller Mátvás budai egyetemi tanár, aki 1778-ban Károlyi Antal gróf meghívására végig járta az ecsedi lápokat, elragadtatással szemlélte a csodás, szinte hihetetlen nyüzsgő lápi állatvilágot. Makó Pálhoz, az

¹⁾ Domahidy jelentése a domahidi lápokról 1748-ból.

²⁾ Gémféle, három hosszú tollból álló kontyaja van.

egyetemi tanács elnökéhez irt levelében¹⁾ alig talál szavakat örömének, meglepetésének s bámulatának kifejezésére. Nincs az a fáradságos út, — ugymond — melyet meg nem tenne, hogy ezt az ösvilági foltot láthassa s tanulmányozhassa.²⁾

Ecsed környékének lakói ismerték a lápok minden rejtekét, minden útját, de ha a lápokra mentek, mégis hozzákészültek s nagy vigyázattal jártak, főleg áradások idején, „*mikor a láp veszélyre fordult.*“ Ezer és ezer jel szerint tudtak eligazodni. Minden madár, bogár vagy hal járását tudták, minden törést, *garábot*, pallót, *düngéért*, *uszamóst*, *választékot*, *sáródalt*, *madarast* és metszést figyelembé vettek. Tudták, milyen „*ajjon*“ nő a gyékénysás, a nádüstök, a páfrány, buzogány káka stb. Értették, hogy kell a *lábbón* át cseretről zombékra ugrálva haladni. „Ahhoz értő, jó kemény emberek voltak“ — írja Domahidi István 1748-ban. Az élet és a természet megedzette őket. Az utak, a fölismerhető helyek elnevezésében s megjelölésében kifogyhatatlanok voltak. Mult századi okleveleink a lápok egyes helyei elnevezésének egész tömegét őrizték meg. Sajátságos, hogy igen sokat ezek közül hiven megőrzött a nép, s ma is használ, jöllehet azóta a talajviszonyok lényegesen megváltoztak.

Ecsed környékének lakói nemesak ismerték a lápokot, de kitünően értették azok vágását is. Mesterek voltak a lápmetszésben a *meczenzéfiek* is, aztán Domahida és Börvely lakói, akik, mint téli lápvágók híresültek el. A tyukodiak és porcsalmaiak is ügyesen értettek hozzá, miként kell a lápokot megszagatni s a lápdarabokat két felől a partra rakni, hogy „az partja is csinálódjék, meg a víznek is szabad folyása legyen.“ Az egykorú iratok a molnárokat is dicsérik, kik a folyások és az erek minden csinját-binját ismerték s „a víznek elfordításához és meggátlásához értettek.“

Téli időben, mikor a döglápok és a lápkutak kivételével az egész mocsár befagyott, nagyon megélénkült a láp. A községek kicsije-nagyja ilyenkor a lápokon tanyázott. Vigan folyt a csikászgat, a nádvágás, gyékény- és sulyomszedés, aztán meg a vadászat is. A be nem fagyott helyeken tanyázó yizimadarakat körülfozták s botokkal verték agyon. Másutt meg hurokkal és hálókkal fogdosták össze.

Az egyes községek csakis így, téli fagyáskor közlekedhettek egymással. A lápon keresztül, ilyenkor, gondozott s biztos utak vezettek. Ezen utak helyét évtizedeken át hiven megtartották.³⁾

¹⁾ Károlyi nemzetség levéltárában.

²⁾ A lápról irt terjedelmes német leírása az Országos Levéltárban van. *Oeconomica* Lad. D. fasc. 8. Nr. 47. 1778.

³⁾ A lápok multszázadi térképein a téli utak és átjárások külön meg vannak jelölve.

Régi történetíróinknak amaz állítása, hogy Ecsedet és Sárvárt hév-
vizek vették volna körül, melyek soha be nem fagytak, a mesék országába
való.¹⁾ Az ecsedi uradalom minden urbáriumában megtaláljuk a lakók
ama kötelezettségét, hogy fagyáskor a vár körül a jeget fel kell törniök.
A hévizekben való hit tehát nem áll biztosabb alapon, mint az ecsedi
gonosz szellem létezése, aki malacz képében köveket hajgált a járó-
kelőkre.

II.

Kísérletek a láp vizeinek leeresztésére 1748—1777-ig.

A lápok folytonos terjedése ellen szakadatlanul küzdöttek ugyan
a veszélyeztetett községek, de munkájuk sikertelen volt.

A mult század közepén végre akadt ember, akinek érző szive
megrezdült a nép szenvedéseinek láttára, s aki elég erősnek érezte
magát, hogy szembezálljon a lápokkal és a lápok vizeivel. Károlyi
Ferencz gróf volt ez, a tiszai részek leglelkesebb magyarja, leghivebb
hive. Maga is érdekelt birtokos volt. Szerette azt a földet, azt a népet
lelke egész hevével s a kettő érdekében semmi áldozattól sem rettent
vissza.

Először is a lápi birtokosokat s a szolgabirákat szólította föl,
hogy hü jelentést és leírást adjanak be a határukban elterülő lápokról.
A megkérdezettek nem nagyon törhették magukat a lápok megvizsgálásában
vagy a jelentések írásában. Mindössze csak egy maradt reánk.
Ez Domahidi Istvánnak fentebb idézett jelentése a domahidi határon
lévő lápokról,²⁾ jobban mondva azoknak is csak egy részéről.

Károlyi nem gyözvén bevárni a jelentések beküldését, elhatározta,
hogy maga járja meg a lápokat. Avatott földmérőket hozatott tehát s
nem kimélvén egészségét, bejárta az egész lápi országot. Végig hajó-
zott a Tiszán, a Szamoson, s ahol lehetett a Kraszán. S ő, a szeptemvir,
titkos tanácsos, főispán, a tiszántuli kerület főhadparancsnoka lápi boc-
skorban, a lápi vadak csinálta törések, vajúások s ingó-lápok között
együtt fáradozott földmérőivel. Munkájának első eredménye az volt, hogy
elkészült Szathmármegye vízrajza s az ecsedi láp akkori térképe.³⁾

Erre aztán lelkes felszólítást intézett Szatmármegye nemeseihez
és jobbágyaihoz a láp tisztítása ügyében. És annak, melynek — mint
írja — „elkezdésére, miglen a kaszálásnak ideje beáll, a jövőndő két

¹⁾ Istvánffy Miklós, Forgách, Hannulik stb. írják: „nullus unquam hyemis
rigor tantus est, ut se ad calcandum praebet lacus.“

²⁾ A fölülte érdekes magyar jelentés a Károlyi nemzetség levéltárában van.

³⁾ Hol rejtőzik e térkép, nem tudjuk. Károlyi a helytartótanácsához küldte.

hetet szántam, mely alatt önönmagam is jelen akarván lennem, ugyan a vizek miatt elpusztult Sándori puszta-helynek közepén igyekezem sátoromat vonattatni s ottan sátorozni!“¹⁾ Elrendeli, hogy a megye járásainak jobbágyai négy szakaszban jelenjenek meg 3—3 napi munkára.

A kitűzött időben a vármegye több ezer emberrel jelent meg a Sándori-lápon s azonnal munkához fogtak. A nemesek s a nagybirtokosok azonban elmaradtak. A tervbe vett munka egy nagy csatorna építése volt a Sándoriláptól kezdve a Csaholyi-tón keresztül egészen az ecsedi Nagy-tóig. Ez a csatorna egyuttal az elmocsarasodott Krasznának is medrül szolgált volna. A munka nagy erővel s lelkesedéssel folyt. A sikerben való remény, Károlyi Ferencz jelenléte s folytonos buzdítása mindenkibe erőt és kitartást öntött. Amint az első ezrek elvégezték három napi munkájukat, fölváltották őket a következők.

Az 1750. és az 1751. évben is hasonló erővel dolgoztak. Az utóbbi év őszén már közel jártak a „*derék lép*“-hoz. „A munka — írja Becsky László — igen jó és jövőben nagy haszonra lészen, csak költséggel győzzük, mert ezen 3000 forintos munkával, mostani statusához képest, a Krasznának még csak 4 arasznyi vizét vehettük le, ha pedig még felényire circiter dolgoztathatunk, tehát ott már majd 1 klafternyi az Krasznának mélysége, s annyit bocsáthatunk ki vízből.“²⁾ De ennél is nagyobb perfectióra vihetni, ha az Farkasszegtül, azaz a megalkudt ásástól 1300 lépést még lehetne ásattatni, úgy osztán az derék lép alá lehetne az vájást vinni, csakhogy nagy költséggel mehetni reá; ezután annál nagyobb sikerét lehetne tapasztalni ez munkának.“³⁾ Becsky azt is ajánlja Károlyinak, hogy Szabolcsmegyét is vonja belé a munkába, mivel a láperesztés, annak is nagy hasznára volna. S ha legalább 2000 forintot áldoz, a jövő évben folyására lehetne bocsátani a vizet.

Károlyi Ferencz, kinek eddig is több ezer forintjába⁴⁾ került az ásatás, nem sokat remélt Szabolcstól. S mivel Szatmármegye sem bírta már költséggel, elhatározta, hogy az országgyűléshez fordul támogatásért. Az 1751. országgyűlésen el is határozták, hogy megkérik az uralkodót, nevezze ki Károlyi Ferenczet, mint ama vidék vizeinek legjobb ismerőjét teljhatalmu királyi biztossá. A kinevezés azonban nem történt meg, s így nagyobb szabásu munkáról szó sem lehetett. Károlyi mindazonáltal befejeztette a megkezdett csatorna ásatását.

1) Károlyi nemzetség levéltárában az eredeti fogalmazvány.

2) T. i. az újonnan ásott csatornába.

3) Károlyi nemzetség levéltárában.

4) Azonkívül megásatván a *meczenzéfi csatornát*, ezért külön 3000 frtot és 50 köből búzát adott a meczenzéfi munkásoknak.

1758-ban meghalt Károlyi Ferencz. Az ecsedi lápokkal az ő halála után megint senki sem törődött. Azt a hosszú csatornát, melyet a nép hálából „Károlyi Ferencz vágása“-nak nevezett, néhány év alatt benőtte a nád és a sás s csak 1778-ban találtak rá ismét.

A magára hagyott vármegye, mikor egyéb terhek miatt lehetséges volt, ki-kivezette még jobbágysait a lápokra, de csak kisebb levezető csatornákat készítettett. Ezek között a legsikerültebb, az Ökörítő határára ásott csatorna volt. Ez 1772-ben készült el s a lápok vizét a holt Szamos-ágba vezette. Hogy a Szamos vize vissza ne folyhasson a lápra, a csatornát *viztöltővel* látták el. Ezt a vágást „a vármegye csatornájának“, a viztöltőt meg a „*vármegye fluderének*“¹⁾ hitták. Nem messze tőle Ilosvay nevű földbirtokos is ásatott levezető csatornát. Ez az „*Ilosvay csatorna*“ szintén a holt Szamosba torkolódott. E két csatornának köszönhetni, hogy Ökörítő, Györtelek és Tunyog határa egy ideig ment volt a mocsártól.

Bár az ilyen kisebbszerű csatornák is jelentékeny területet tettek vízmentessé, Szatmármegye mégis feladta a további védekezést. »*Teljesen ki vagyunk merülve, — írja a helytartótanácsnak — az eredmény nem felel meg óriási munkánknak s erőfeszítésünknek.*“²⁾ Ilyenformán nyilatkoztak az egyes községek is. S mivel fölthagytak a védekezéssel, a lápok s a vad vizek egymás után nyeltek el a szántóföldeket s a községeket. Piller Mátyás egyetemi tanár jelentése szerint 1778-ban az ecsedi lápok már 12 mérföld hosszú és 5—6 mérföld széles területet borítottak el.³⁾ Ez volt a láp legnagyobb kiterjedése! Huszonegy népes falut és két pusztát⁴⁾ a teljes elmerülés fenyegetett. Több község kétszer-háromszor is változtatta helyét.

Szerencsére végre hozzáfogtak a komoly és nagyszabású védekezési munkákhoz.

Károlyi Antal gróf, mint a Szamos tisztítására s hajózhatóvá tételére kinevezett királyi biztos, megjárván megyéjének vizeit, csakhamar meggyőződött, hogy ama vidékre nézve a Szamos tisztításánál sokkal fontosabb a lápok további terjedésének megakadályozása, és ha lehetséges az egész mocsárnak levezetése. Nagy gondot fordított a lápok vizeinek tanulmányozására és rejtekeinek föltárására. Mint egykor boldogult édes apja, ő is bejárta az összes lápokot, még pedig nem is egyszer, hanem tizenöt-

¹⁾ Szatmármegye jelentése a helytartótanácsához. Másolatban a Károlyi nemzetség levéltárában.

²⁾ Ugyanott.

³⁾ Levelei a Károlyi nemzetség levéltárában.

⁴⁾ Szatmármegye a helytartótanácsához 1778. aug. 3. Másolata a Károlyi nemzetség levéltárában.

szőr! S amint *Suchodolszky* mérnök elkészült a Szamos szabályozásának tervrajzával, őt is a lápokra vitte.

Suchodolszky rendkívüli érdeklődéssel járta be a lápok országát, s mint hozzáértő ember azonnal a Kraszna medrének kutatásához fogott. A nagy vizek s a lápok járhatlansága miatt, ez igen nehezen ment. A Krasznának nagy területen sem folyása, sem medre nem volt. Ahol meg vizinövények buja növéséről föllehetett a medret fedezni, oly nagy akadályok állottak a közelebbjutás útjában, hogy *Suchodolszky*, hol övig vízben, hol meg a nádtenger fölött, póznákon volt kénytelen dolgozni.

Várva-várt jelentését végre 1775. november 30-án terjesztette föl.¹⁾ Nem rendszeresen kidolgozott mérnöki terv ez, hanem csak véleményes jelentés az eddig tapasztaltak alapján.

Suchodolszky a Kraszna elmocсарasodásának okait a következő pontokban foglalja össze: 1. A sok malomgát Nagy-Majthénytől fölfelé egészen Olcsváig, ahol a Kraszna a Szamosba ömlik, (a folyónak amugy is alacsonyak lévén partjai), az áradásokat nagyban elősegíti. Meg lévén akadályozva a víz rendes folyása, a meder elsekélyesedett, a partok eltűntek, s a nád és sás ellepte az egész folyót. 2. A Szamosba ömlés oly szögben történik, hogy csak nagyon kevés víz ömölhetik az erősebb áradattal folyó Szamosba. Hogy tehát a Kraszna vizét vissza ne szorítsa, hegyes szög alakjában kellene a Krasznát a Szamosba igazítani. 3. A folyásában akadályozott Kraszna medre évről-évre jobban eliszapocodik. A belédült fák, a lerakódott iszap és a nádgökök egyenlővé tették a folyó ágyát a partokkal. Az igazi medret alig lehet megtalálni, mivel a folyó több mértföldnyi hosszúságban és szélességben tóvá, mocsárrá változott, s a nád és sás fölverte az egész tájat. S mivel a síkság mély fekvésű, félni lehet, hogy évek múlva az egészet ellepi a víz. 4. A malmok rossz szerkezete és a gátak folytonos feltöltése miatt mindig több és több föld kerül víz alá. Az ilyen helyeken, a víz lefolyása után olyan kövéren, buján és vadul nő a növényzet, hogy megárt a lábas jószágoknak. Épp ezért oly gyakori e vidéken a marhadög. Másutt viszont az áradat elkotródása után a talaj szikes, sós lesz és így kopár marad. 5. A víz közt lévő emelkedettebb helyeken buja rétek vannak. A lakosok le is kaszálják, haza azonban csak akkor vihetik, ha a láp befagy. De az őszi áradások rendszeren elsöprik boglyáikat. 6. Fölötte rosszak az utak és kevés a hid, még kevesebb az árok. Ha

¹⁾ A Károlyi nemzetség levéltárában van az eredeti, ily cím alatt: „*Project wie anfüglichesten denen Ueberschwemmungen des Grassna Flusses und denen dadurch endstandenen und noch immer weiter sich breitenden Morästen abzuhelfen und ferners vorzubringen wäre.*“ Károly, 30. Nov. *Suchodolszky* Capitaine Licut. Ing.

elég hid és feltöltött utak volnának, áradások idején könnyebb volna a menekülés. Hogy a Kraszánának rendes folyást lehessen biztosítani, hogy a roppant mocsarak levezethetők és kiszáríthatók legyenek, szükséges a malomgátaknak elpusztítása, a medernek az iszaptól, fáktól, gyökerektől, nádtól és sástól való megtisztítása, kimélyítése s kiszélesítése, ugyszintén a Szamosba való ömlés szabályozása. Ha ez megtörténik, a földeken poshadó viz magától visszaszáll a mederbe. Szükséges az egész vidék nivellirozása, azután ezen az alapon csatornák ásása. Ilyen csatorna épült nemrég Györtelek és Geberjény falvak között, ahol egy malomgátat is átvágtak s a vizet a holt Szamosba vezették. Ez igen használható csatorna, de szélesíteni és hosszabbítani kellene, hogy nagyobb tömeg vizet vezethessen le. Ezek volnának a legbiztosabb eszközök a mocsarak levezetésére.

Károlyi Suchodolszkyknak jelentéseiből és szóbeli biztatásaiból meggyőződött, hogy a Kraszna szabályozása esetén remélheti a mocsarak kisebbedését, esetleg teljes kiszáradását is. Amint tehát a Szamos tisztítása lehetővé tette, a földmérőket Suchodolszkyval együtt azonnal a lápra küldte, hogy az egész mocsárról térképet készítsenek, megjelölvén mindenütt a nyílt vizeket, a lápok természetét, a szigeteket s a Kraszna medrét. Suchodolszky, Zimány és Zanathy uradalmi földmérők, később pedig Mezey is, akit Károlyi saját költségén taníttatott ki a bécsi katonai mérnök-iskolában, vasszorgalommal dolgoztak a fölméréseken s a rajzokon. Az 1777. év végén elkészült a közel egy öles színezett földkép. A szerzők ezt a czímet adták neki: „*Planum Lacus Etsediensis Láp dicti cum circumjacentibus possessionibus, earumque confinibus et monumentorum ruderebus, partibus item fluviorum Tibisci, Samusii et Krasznæ geometricè assumptum, anno 1777.*“ A fölülte szépen kidolgozott földkép a legnagyobb kiterjedésében mutatja be a lápot. ¹⁾

Károlyi erre a helytartótanácsához fordult, hogy királyi biztosi hatalmát az ecsedi láp eresztésére is kiterjesztesse s a nagy vállalat-hoz némi támogatást eszközöljön ki. A helytartótanács azonban nem mert, vagy nem akart ilyen roppant munkába és költségbe kerülő vállatba bocsátkozni. Károlyi fölterjesztésére tehát nem válaszolt. Károlyi tehát elhatározta, hogy nem vár a helytartótanács leiratára, hanem megkezdi a munkát saját költségén.

¹⁾ Károlyi nemzetség levéltárában.

III.

A láp eresztése 1778—1780-ig.

Miután a szükséges földképek elkészültek, Károlyi hozzáfogatott a földmérők javalta csatornák ásatásához. A nagy költséggel járó munkát *saját költségén* akarta végrehajtatni. Az érdekelt megyéktől csak annyit kívánt, hogy elegendő számú munkást bocsássonak rendelkezésére. 1778. május 15-én keztek meg a munkát a *szamosszeghi* határban, a meczenzéfi árok felső végénél. A Kraszna számára itt 1—2 öl széles, 5 láb mély és 710 öl hosszú uj medret ásatott kemény földbe.

Hogy az ásatás gyorsabban menjen, június 27-én lelkes hangú körövényben szölitotta fel Szatmár és Szabolcs-megye lakóit a munkára, s mindenkinek tudtára adta, „hogy akinek tetszik a lápon készpénzért dolgozni, csak bizvást jelentse magát Szamosszeghen, s ameddig dolgozni akar, naponkint 5 garas bért fog venni.“¹⁾ A lelkes felhívás úgy látszik nem sokat csábított a nehéz munkához; mert Károlynak a megyék által kellett a munkásokat kirendeltetnie. De azért valamennyit ő fizette.

A csatornák ásását — mint a szemtanu Piller tanár írja — a legkezdetlegesebb eszközökkel végezték. Hanem aztán ez eszközök kezeléséhez kitűnően értettek. A csatorna helyét először egy 24 ökör által vont hatalmas két szárnyú ekével szántották föl. A szántás 3—4 láb mély volt. Erre a földet kosarakban a leendő partoldalra hordták. Ha a föld sáros és iszapos volt, tekenyökben hordták ki. A *radicsinule*-kat (gyöke-reket) kötelekkel s varjakkal vontatták ki; a karók kihuzására a *hujér* nevű gépet használták. Amint azonban a lápokra értek, egyszerre megnehezült a munka: mert a munkásoknak éjjel-nappal hol térdig, hol övig érő vízben és sárban kellett dolgozniok. A láp vágására, a láp minemősége szerint *nagy varju*, *széles medve* és *lápi kaszákat*, *lápmetesző hernyókákat*, szigonyokat, vashorgokat, csáklványakat, kapákat, fejszéket és ásókat használtak. Ha a láp ingó vagy könnyen vágható volt, fölszelelték s darabokban a partnak kijelölt helyekre hordták. Ha azonban, kemény és összetartó volt, széjjelszaggatták.

Daczára e rendkívüli nehéz munkának, a jobbágyok jó kedvvel dolgoztak. „Irhatom Excellentiádnak — jelenti Szuhányi alispán Károlynak — gyönyörűség volt nézni, minémü serénységgel dolgozott az összegyűlt nép.“²⁾ Piller egyetemi tanár is hasonlóan nyilatkozott.

¹⁾ Ugyanott.

²⁾ Ugyanott Szuhányi László alispán, a lápi munka lelkes barátja, a ki rendkívül sokat fáradozott a lecsapolás körül, folytonosan levelezett Károlyival.

„Bámúltam — úgymond — a gépeket s még inkább a felvigyázók buzgalmát, akik éjjel-nappal a vízben vannak. Nyájasan, humánusan bánnak a munkásokkal. S ez a nyájasság részükről nem erőltetett, hanem igazán természetes.“¹⁾ Ilyen ügyes bánásmóddal a munkások ezrei gyorsan hatoltak befelé a lápok rejtekeibe. A Mezey mérnök kidolgozta részletes tervrajzon az első végzendő munkálatok háromféle színnel voltak jelölve, vörössel, zölddel és sárgával. E színek után az illető csatornákat csak *vörös, sárga és zöld linedának* nevezték. A *vörös linea* (metzenezési árok) a szamosszeghi határtól, Fülöp-Fokjától indult ki s 640 ölnyi hosszúságban délfele haladt a lápba. Közvetlen folytatása a 400 öl hosszú *zöld linea* volt. Ezt a zöld lineát a 490 ölnyi *sárga linea* kötötte össze a 2700 öl hosszú *Barnafás Kraszna* nevű csatornával, mely a Pályi- és Sándori-határon egészen Szatmármegye határáig terjedt.

Mindezen csatornák még ez év nyarán elkészültek. Azonkívül a Kraszna régi ágyát egészen *Kocsordig* 4800 ölnyire, a beléhullott fáktól, nádtól és kalákánytól megtisztították. Július hó 11-én az aratások miatt a munkát be kellett szüntetni. De már aug. 10-én ujult erővel fogtak hozzá. Ekkor Kocsordon felül „a lápához accomodált vasszerszámokkal“ először a csaholyi tóig, onnét az ecsedi nagy tóig vágták át a lápokot. Ecsed körül az öles víz miatt már csak szálakon dolgozhattak a munkások, de azért haladtak tovább. 1778. aug. 28-án délután három óraker „szakasztották be a vágást a nagy tóba.“ A következő héten 738 munkás az ecsedi vár és a nagy tó között elterülő cseretlápot vágta és a kalákányos Krasznát tisztította.

Hogy a Mezey Czirill mérnök tervei szerint ásott csatornák, bár még csak kezdetleges állapotban voltak, a mérnöki tudomány követelményeinek megfelelték, abból is látszik, hogy a belvizek sebesen folytak le az új vágásban s már az év őszén a szamosszeghi láp egészen kiszáradt. „Az szalkaiak is, az marhájokat az Kocsordi Krasznára az hidhoz hajtogatják itatni, holott azelőtt mindig a maguk lápjokon itatták. Az mely jelekből teljes reménységünk vagyion, hogy az láptisztítás nagy hasznot fog tenni.“²⁾

Október hó elején a munkával már Károlyi Ferencz vágása felé tartanak. Ugyane hó 23-án „már bevágták magukat a néhai mélt. Károlyi Ferencz ur ő excellentiája vágásába.“ Majd a börvelyi „*cseretnádhelyes*“ láp vágásához fogtak. Az idő azonban október vége felé rosszra fordult. Erős fagyok mutatkoztak s a szegény munkásoknak „*térdig, övig, befagyott vízben*“ kellett dolgozniok. Nem csoda, hogy meg-

1) Ugyanott Makóhoz intézett levelében.

2) Ugyanott.

sokalták a munkát s egy lélekkel kiáltották: „*inkább leszünk lánczón, mint hogy itt dolgozzunk!*“ November elején az árvizek is nehezítették a munkát. A Szamos gátat szakított s elöntötte a sándori, pályi, szalkai és szamoszeghi lápokot. De az ujonnan ásott csatornákon a víz hamar leszaladt s Börvelyig és Ecsedig el sem jutott. Mivel a szegény nép a téli időben sok nélkülözésnek volt kitéve, az öt garas napibértől csábítatva sokan önkényt munkába állottak.

Igy esett meg, hogy még december havában is dolgoztak a lápon s e hó 21-éig Börvelynél 218 öl hosszú és 2 öl széles medret ástak. „De nincs mód benne, — írja Mlinarecz Károlynak — hogy megállhassák az hideget.“ Végre is abba kellett hagyni a munkát.¹⁾ Hogy azonban a téli áradások be ne hordják majd iszappal és gazzal az új vágásokat, Mlinarecz, Károlyi jószágfelügyelője azt ajánlotta, hogy Kocsordon alul, hol a Kraszna partjai magasak, három tiltót építsenek s a vizet azokkal tartsák vissza. Mikor szinig megtelik a meder, akkor meg kell nyitni a tiltókat s a sebesen lerohanó víz elhordja a mederből a gázt és iszapot.

Az 1778-ban elvégzett munka 13,690 ölnyi hosszú, 1—2 öl széles csatorna ásásából s a Károlyi Ferencz vágásának 3100 ölnyre való kitisztításából állott. E 17,000 ölnyi munkáért Károlyi Antal gróf 16,593 frt 40¹/₂ krajczárt fizetett a sajátjából.

A helytartótanács Károlyi jelentését vévén a végzett munkákról, áradozó magasztalásokkal halmozza el őt a közjónak és a szegénységnek hozott eme nagy áldozatáért. Egyuttal további kitartásra buzdítja őt, a megyéket és a földesurakat.²⁾

Károlyi a következő, 1779. évi munkát — mint Szabolcsmegyének irta — május hó elején akarta megkezdeni. Több ezer ölnyi vágás volt még hátra; azonkívül az új csatornát össze kellett kötni a Kraszna beömlésénél a Szamossal s az egész csatornát kimélyíteni és szélesíteni, hogy ne csak a víz levezetésére, de a hajózásra is alkalmas legyen. Hogy a vármegyék nagyobb kedvvel és bizalommal menjenek a munkába, Károlyi Szabolcs és Szatmár küldötteivel végighajózott a csatornán. A kiküldöttek bámulva szemlélték a hatalmas művet s meggyőződtek, hogy sok helyen, ahová azelőtt csak a madarak juthattak el, már vetnek a lakók s kerti növényeket ültetnek. Meggyőződtek arról is, hogy hogy az ecsedi lápokkal összefüggésben levő biharmegyei mocsarak is jelentékenyen leapadtak.³⁾

1) Ugyanott Szuhányi levele Károlyihoz.

2) Mlinarecz Károlyi praefectusa volt; levelei u. ott.

3) Országos levéltár. Oeconomica Lad. D. fasc. 8. Nr. 47.

A szemle megtörténte után Károlyi Nagykárolyba hívatta a két megye szolgabírát, hogy az ezen évben végzendő munkálatokat tudomásukra hozza. A Mezey Cirill-készítette tervek szerint ez évben még több s nehezebb munka várt a két megyére. Azonkívül most már a királyné rendelete alapján ingyen munkásokat kellett adniok. Károlyi ugyanis ezentul csak azokat fizette, a kiket a saját tisztjei rendeltek oda. Ezeknek száma is több ezerre rugott.

Mezey Czirillnek rajzokkal s pontos fölmérésekkel kísért munkaprogrammja szerint Szabolcsmegye része a saját területén: az olcsvai határtól Lónyay malmáig 2410 ölnyi hosszú csatorna ásása volt, Lónyay malmától a zöld lineáig pedig 1223 öl. A zöld lineának végétől a Sándori határig már meglévén a csatorna, azt 3590 ölnyi hosszúságban 6 ölnyire kell kiszélesítenie. Az elsőre 4850, a másodikhoz 8088, a harmadikra 15,228 munkás, vagyis napszám kívántatik. Ezenkívül hetenkint 585 fejszés ember kell a fák kivágására, Szabolcsmegyére tehát 11058 □ öl földmunka és 2450 ölnyi tisztítás esik. Szatmármegyének Kis-Majthénytől Sándorig, azaz 26,425 ölnyi hosszúságban a csatornát 6 ölre kell szélesítenie. Összesen tehát 49,289 □ öl földet kell kihordatnia. E munkára 72,655 napszám kívántatik. Az egész ásatás költsége 39,431 frt 12 kr.

Mire e tervek elkészültek, beállott a mezei munka ideje, azért csak annak befejezése után, ősszel foghattak a nagy munkához. Addig a természet szabadon fejthette ki erejét az eddig ásott csatornáknak. Bámulatos, hogy egyetlen nyár tartama alatt a buja növényzetnek milyen óriási tömegét tudta elővarázsolni a tavaly ásott csatornáknak, melyeknek sebesen folyó vize még a kemény tél alatt sem fagyott be. Minden kis nádgyökérke, minden gaz kicsirázott s a reáakódott iszapban „megbökrozott“; a vizinövények ezrei össze-vissza fonódva ugy ellepték a víz felszínét, hogy hajóval sem lehetett rajtuk keresztülörni.¹⁾ Hogy Károlyi gróf végighajózhasson a csatornán, 600 embert kellett oda rendelnie, kik „garaszolásképen“ minden növényt kivágtak.

Megkezdődvén a munka, Szabolcsmegye napszamosai a vörös, sárga és zöld lineát szélesítették és mélyítették s a Barnafás Krasznát tisztogatták. Az egész csatornát 5 öl szélesre és 10 láb mélyre ásták. A kiásott földet 6—6 öl távolságra hordták. Ásás közben 9 láb mélyen a part alatt hajóroncsokra s teljesen megfeketedett, hatalmas égerfőtörzsekre akadtak.²⁾ Mivel az idő nem kedvezett a munkának s mivel

¹⁾ Orsz. levéltár. Oeconomica Lad. D. fasc. 8. Nr. 47. Károlyi jelentése a helytartótanácsához.

²⁾ Mlinarocz levele a Károlyi nemzetség levéltárában 1779. szept. 20.

a munkaerő sem volt elegendő, Mezey mérnök azon igyekezett, hogy legalább 3¹/₂ lábbal mélyebbre ássák az egész csatornát. Mert, ha egyik helyen megadták volna a végleges mélységet és a többi úgy marad, a mélyített helyek mind megteltek volna iszappal s így a jövő évben újra előlről kezdhették volna a munkát.

Októberben még teljes erővel folyt a munka, de azután a munkások száma napról-napra kevesbedett, főleg Szabolcsmegye részéről. November elején Szabolcsmegye részéről már csak 11 ember dolgozott a mérnök mellett. Ilyen csekély munkaerővel persze nem sokra mehetett Mezey. November 15-én már erősen panaszodik, hogy ha egy-egy megye 300 munkásnál többet nem ad, 10,000 ember munkája lesz oda! „mert a víz áradása megelőz bennünket s az el nem készült alveusba iszapot, sárt hord“! ¹⁾

Deczember hónapban a folytonos eső, áradás és hideg daczára is erősen dolgoztak. A megyék a munkaerőt 480 emberrel szaporították. *Izonyu munka volt ez* — írja Mlinarecz — s nem csoda, ha a szegénység megsokalta. Maga Mezey fáradhatlannak mutatta magát; összeszaggatott ruhában, jégben, vízben mindig a munkások között volt s hivatalos jelentéseit éjjel az erdőben írta! Deczember közepén a mármarosi havasok roppant hava hirtelen elolvadván, megdagasztotta a folyókat. A Tisza árja visszanyomta a Szamost s ennek vize a lápra rohant. „Ilyen nagy a lép — jelenti Mlinarecz — talán meg sohase volt“! Egyik faluból a másikba csak hajón lehet eljutni. Az új csatornákon azonban a víz sebesen rohant vissza. De a munkát egyelőre nem lehetett folytatni.

Az 1779. évben végzett munka eredménye az volt, hogy ismét nagy darab földet hódítottak vissza a láptól. Az 1779. év őszén a szamosszeghi, sándori, tunyogi és kéri határookban a jobbágyok és földesurak már szántottak, még pedig olyan helyeken is, hol azelőtt emberemlékezet óta mindig magas víz volt. A lápoknak szélföldei meg mindenütt használhatókká váltak. Persze ez az eredmény óriási munkaerőbe került. A kevesebb erővel dolgoztató Szabolcs csupán október és november hóban 8666 munkást küldött a lápra. Szatmármegye hasonlíthatlanul nagyobb erővel dolgoztatott. Károlyi gróf az ősszel 4554 frt 45 krt költött a munkára.

Mezey táblázatos kimutatása szerint az 1778—1779. évben a következő munkát végezték: ²⁾

1) Ugyanott. Mezey levele Károlyihoz. 1779. okt. 24. Mezey szerint a hajó roncsai valószínűleg a Kraszna egykori medrében volt.

2) Ugyanott.

	Hosszúság a viz folyása szerint	Szélesség		Mélység		Négyszög-öl
		öl	láb	öl	láb	
Szabolcsmegyében :						
Fülöp Fokjától a Meczenzéli-árokig	640	4	—	1	3	3840
Meczenzéli vonaltól a zöld vonalig	400	1	3	—	3	300
Ettől a sárga vonalig	490	2	3	—	5	1020 $\frac{180}{216}$
A sárga vonaltól Püspökszegig	1120	4	—	—	4	2986
Püspökszegtől Szabolcs határáig	1580	4	—	—	3	3160
Összesen	4230	—	—	—	—	11307 $\frac{180}{216}$
Szatmármegyében :						
Szabolcs határától Malomfokig	2680	3	—	—	5	6700
Malomfokjától az igazi Krasznáig	480	3	—	—	5	1200
Krasznától Espány Patakjáig	1270	—	—	—	—	—
Espány Pataktól Egeresig	1360	3	2	—	4 $\frac{1}{2}$	3400
Egerestől Csaholyi-tóig	940	1	4	—	4 $\frac{1}{2}$	1175
Csaholyi-tó	80	—	—	—	—	—
Ettől a Nagy-Tóig	1000	2	—	—	5	1666 $\frac{144}{216}$
Nagy-Tó szélessége	435	—	—	—	—	—
Nagy-Tótól a vár alatti csatornáig	1300	2	—	—	4	1733 $\frac{72}{216}$
Ecsed várától Sárvarig	2040	2	3	—	5 $\frac{1}{2}$	4675
Sárvartól Keresztútig	1060	2	—	—	6	2120
Keresztútól Nádhidig	1400	2	—	—	5	2333
Nádhidától Halmosig	840	2	3	—	5 $\frac{1}{2}$	1925
Halmostól az 1779-i ásatásig	760	3	—	—	6 $\frac{1}{2}$	2470
Ettől a Csákólápig	760	3	—	—	7	2660
Csákóláptól Sövénygátig	1060	3	—	—	7	3710
Sövénygáttól Görbe-Fizfáig	1200	6	—	—	6	7200
Görbe-Fizfától Rózsás-Mezőig	1100	2	3	—	3 $\frac{1}{2}$	1604 $\frac{36}{216}$
Rózsás-Mezőtől a töltésig	1640	2	3	—	3	2050
A töltéstől a Tollásig	680	2	—	—	2	453 $\frac{72}{216}$
Tollástól a Kunyhóig	320	5	—	—	2	553 $\frac{72}{216}$
A Kunyhótól a vágás végeig	420	6	—	—	4	1680
Ettől a Kosodi hidig	3600	—	—	—	—	—
Összesen	26425	—	—	—	—	49289 $\frac{36}{216}$
Szatmár- és Szabolcsmegye része együtt	30655	—	—	—	—	60596 $\frac{44}{216}$

Az egész lápnak kiterjedése 1779-ben, hosszában 30,665, szélességében pedig 8200 öl volt. A lápon keresztül az új csatorna segítségével, hajón egészen a Tiszáig 14 óra és 29 perc alatt lehetett eljutni.

A következő évben a tisztítás és a csatorna bővítése előtt a munkásoknak egyéb dolguk is akadt. Mivel az új csatornában rengeteg sok volt a csik és egyéb hal, a láptisztítás beszüntetése után a környék lakói gazból és faágakból egész sereg gátat csináltak. Ahol a víz szélesebb volt, ott levágott fákat helyeztek el keresztben, s így akasztották meg a vizet folyásában. Némely falu lakói kenderáztatónak használták fel a csatornát. Így a kismajthényi Kraszna hidjánál, alul és fölül, tömördek kenderet áztattak s „azt sok száz szekérré való gyepes földdel és tőkékkel lenyomtátták.“ Így tettek a kocsordi hidaknál is. Természetes, hogy az ár ezt a sok gátat mind a csatornába hordta. Hiába hirdette ki Károlyi jószágfelügyelője „hogy senki legkisebb gátat azon új munkán tenni ne merészeljen, különben tömlöcöztetik és keményen pálcáztatni fog“, nem használt az semmit. Amit ma lerontottak, másnap már újra megcsinálták a jó falusiak. Végre is az egész csatornát őriztetni és Szabolcsmegyére keményen ráparancsolni kellett, hogy akik ilyen módon rontják a csatornát, „tömlöczen maczeráztatnak és kemény pálczabeli büntetéssel szabadulnak“.

Miután az 1780. évi tavasszal a csatornát az akadályoktól megtisztították, Károlyi Antal gróf fölszólította Szabolcs- és Szatmármegyét, hogy küldjenek ki kebelükből néhány férfit a csatorna és a láp megvizsgálására. Miután ezek Károlyi grófnál, mint királyi biztosnál tisztelegtek, 1780. április 12.-én Károlyival és kíséretével 7 hajóra ülven, reggel hat órakor útnak indultak. Alighogy a lápok közé értek, tapasztalták, hogy a víz nagy tömegben folyik a csatornán s Domahida határában, hol a lakosok vallomása szerint emberemlékezet óta víz állott, buja kaszálók terülnek el. A Régi-Hid-Láb-nak nevezett helyen is, ez évben már kaszáltak. Nyolcz órakor a Csahoczi-Foknak nevezett helyhez értek, ahol az elmúlt évben nyolcz boglya jó széna termett. A Jégverem nevű helyen meg Eötvös László gulyái legeltek. Az esztrói lakosok ugyanitt 136 boglya szénát kaszáltak. Kilencz órakor reggel a Sásiláphoz (Tollás) értek, mely a kasodi hídtól 3600 ölnyire van. Itt kezdődött az új csatorna építése. Hogy e helyet, a Kraszna régi medrétől megkülönböztessék, az itt levő „*Görbe Fízfát*“ vették jelül. E helyen azelőtt oly nagy volt a víz, hogy a domahidi lakosok házaikat is kénytelenek voltak elhagyni. Most szárazon lehetett járni. A csatorna keleti oldalához dülő *Rózsamező* azelőtt vízzel borított hely volt; most már művelhető terület. 1779-ben 160 boglya széna termett rajta. A

bizottság folytatván útját s 13,280 ölnyit hajózáván az új csatornán, Ecsedbe ért. Az utközben szerzett tapasztalatok alapján a jelenlevők az egész csatorna mélyítését és szélesítését kívánatosnak mondták.

Ecsedben meghálván, a következő napon (ápril 13.) reggel hat órákor folytatták útjukat a Nagy-Tó felé. Ez a Nagy-Tó Ecsedtől 1300 ölnyire van s úgy hosszúságában, mint szélességében 435 ölnyire terjed. Továbbhajózáván, a csatorna medrében s oldalain sűrű nádast és rekettyést találtak. A kiküldöttek ezt is mélyíteni és tisztítani óhajtották. A csaholyi tó és a Tatárvár között lévő 2300 ölnyi csatornáról is ugyanilyen véleményben voltak. Kocsord falu tövétől a Kraszna régi s most kitisztított medrén haladtak reggeli tizenegy óráig. Ettől kezdve eltűnván a Kraszna medre, ismét a csatornán egészen Szamosszegh faluig hajóztak. Itt már sebes folyása lévén a csatorna vizének, gyorsan a 2700 öles a Barnafás-Kraszna-ra értek, aztán áthaladván a sárga, zöld és vörös lineán, a Kraszna régi, elég mély és széles, semmi tisztítás nem kívánó medrébe értek. Délután öt órákor már Olesván voltak.

A kiküldöttek nagy elismeréssel szóltak a derék műről, melyre Károlyi idáig 32,000 forintot költött a sajátjából, de az egész csatorna tovább fejlesztését, mélyítését és nagyobbitását kívánatosnak mondták.¹⁾

Az utazásról fölvett jegyzőkönyvet Szatmármegye 1780. április 17.-én tartott ülésében felolvastatta s elhatározta, hogy azt örök emlékül levéltárába helyezteti. Egyuttal Rhédey Lászlót, Irinyi Antált, Eötvös Lászlót Károlyi grófért küldötte, ki megjelenván a közgyűlésen, a megye megköszönte neki eddigi fáradozásait s nagy áldozatkészségét.²⁾ A helytartótanács is áradozó szavakkal mondott köszönetet (1780. júl. 13.-án), s lelkesülten hangoztatta Károlyi áldozatkészségét s fáradozhatlan buzgóságát, de egyuttal azt is megkérdezte, mennyi haszon háramlik a kincstárra a lápokon nyert földekből?³⁾

Mig ezek a dolgok történtek, addig a munkálatok lelke, Mezey mérnök, asztala mellett görnyedezett s készítette a terveket az 1780. évre. Róla senki sem emlékezett meg; vele senki sem törődött. De azért nem vesztette el munkakedvét s kora tavasszal már beterjesztette a terveket. Eszerint az 1780. évben Szatmármegyére 6175 öl, Szabolcsmegyére csak félannyi, azaz mintegy 3590 öl földmunka várt. Ez a két munka és a tavalyi ásás tisztítása a mérnök számítása szerint 78,120 napszámnak felelt meg.⁴⁾

1) A csatorna megjárásáról fölvett jegyzőkönyv a Károlyi nemzetség levéltárában van.

2) An. 1779. 19. apr.

3) Országos levéltár. Oeconomica. Lad. D. fasc. 8. Nr. 47.

4) A tervek és a munkaprogrammok a Károlyi nemzetség levéltárában vannak.

Az előzetes megállapodás szerint május hó elején kellett volna a munkát megkezdeni.¹⁾ A nagy árvizek miatt azonban lehetetlen volt dolgozni. Az áradás még júniusban is tartott; azonkívül e hó első felében roppant vihar vonult át a láp fölött. A hihetetlen szélvész rengeteg sok fát csavart ki tövestül és a folyóvizekbe s csatornába sodorta.²⁾ Az okozott kár megvizsgálására külön bizottságot küldtek ki.

Ezek az előre nem látott körülmények, meg aztán Szabolcsmegye vonakodása késleltették a munka megkezdését. Augusztus hóban azonban már nagy erővel folyt a munka, Mezey vezetése mellett ekkor készítették el a szükséges gátakat és tiltókat a vízfolyás elfordítására és megakadályozására, hogy a csatornában szabadon lehessen dolgozni. Miután ezekkel elkészültek, szept. 4-én megkezdték a tulajdonképpeni munkát. Szatmármegye az utasítások szerint a szamoszeghi határban a 640 öles meczenzefi vagyis vörös linea kibővítésével és mélyítésével kezdte meg a munkát. Ugyanekkor Szabolcs a sárga és zöld lineán dolgozott, az elsőt 5¹/₂, az utóbbit 3¹/₂ lábbal mélyebbre ásván. Együttal a Pályi felé eső partokat „*csapanyósan*“ megigazította. Ennek elvégzése után a 2700 öles Barnafás-Kraszna tisztítása következett. Először a vízmosástól elmaradt sarat, aztán az eltemetett fákat kellett a mederből kihordani. Csak ezután foghattak a normális szélesség és mélység megadásához.³⁾

Addig, míg a Barnafás tisztítása meg nem esett, Szatmár a föl-tartott vizek miatt nem dolgozhatott a sándori határban. Azért a szamosközi és krasznaközi járás jobbjárait csak ennek megtörténte után lehetett a munkára bocsátani, hogy egészen a kocsordi eleven Krasznáig a csatornát 6 öltre szélesítsék és 5 lábbal mélyítsék. Kocsordon felül ugyanezt a munkát a nyiri járás embereinek kellett elvégezniök. Alig, hogy munkához láttak, beállottak az őszi esőzések s ezekkel együtt az áradások. Szeptember 5-én már azt jelenti Mezey, hogy a sárga lineán szakad a part, s lehetetlen lesz a vizet sokáig visszatartani. Három nappal később meg már azt írja Károlynak, hogy az árvíz miatt kénytelen volt a munkásokat hazabocsátani.

Amitől Mezey tartott, az csakugyan bekövetkezett. Szeptember első hetében, az áradat átszakítván a töltést, a munkában lévő csatornába rohant s néhány nap alatt tizezer ember dolgát tette semmivé. A felelősséget mindenki Mezeyre háritotta, mindenki őt hibáztatta, holott

¹⁾ Szabolcsmegye ki is küldött 1000 munkást, azonban néhány napi munka után hazaküldte őket Mezey.

²⁾ Szuhányi levele Károlyihoz 1780. jún. 14. ugyanott.

³⁾ Szept. 8-án így ír a munkáról Szuhányi alispán.

a d'érék mérnök már az előző évben sürgette a Szamos töltéseinek megerősítését, kimondván, hogy a Szamos mostani töltései nem bírják megtartani a lápról lefolyó víztömeget! De hát ő Károlynak fizetett embere lévén azt kellett tennie, amit ura parancsolt.

Amint az áradat apadni kezdett, ismét hozzáfogtak a dologhoz. Szeptember másik felében Szabolcsnak csupán egy járásából 1449 ember dolgozott. Azonban — mint Zoltán írta — a Kraszna a televényes partot átáztatta s amit nappal a csatornából kihordtak, éjjel visszahordta a viz. A televényes partokból mint ezer meg ezer tölcserből ömlött a piszkos áradat! „A föld úgy szakadozott, hogy ha a munkát félbe nem hagyjuk, okvetetlen az *nagy rét* reánk rohant volna!”

Ő is azon a nézeten volt, hogy az ötezer ember munkája kárba vesztének Mezey az oka; mert alulról s nem fölülről kezdette a csatorna mélyítését. Így állván a dolog, Mlinarecz jószágfelügyelő azt ajánlotta Károlynak, hogy kérje ki Gaszner Teofilnak, Biharmegye mérnökének tanácsát, miképpen lehetne a partokat megvédeni „*Meczenzéfi embereket* — írja ugyanő — jó praktikus naturalistákat kell hozatni, akik mindenféle árkokat s lápi munkákat tettek s akiknek nagy praxisok vagyoni mély árkokból is a földnek kihányásában s mindenféle csinját tudják az olyatén földásásnak és vésésnek. Most 3—4 percz kell, míg egy márok földet kivetnek. Olyan enyves a föld, hogy ásóról, kapáról kézzel kell levakarni“¹⁾ Gaszner földmérő²⁾, ki már az előző években is felülvizsgálta Mezey terveit, megint kifogástalannak mondotta Mezey egész programját.

Eközben az idő mindig rosszabbra fordult. A folytonos esőzések és áradások miatt alig lehetett dolgozni. Mezeynek olykor már szinte a kétségbeesés vett erőt. A bajt növelte az a körülmény is, hogy Szabolcsmegye nem akart munkásokat küldeni. Így állván a dolog, Szabolcs részét a szatmármegyei munkásoknak kellett végezniök. Volt is emiatt mit hallgatnia Mezeynek! Bizony ezek nem nagyon vigasztaló dolgok voltak a mérnökre nézve. El is keseredett alaposan. „Roppant munkámat és költségemet — írja Károlynak — senki semmibe se veszi, vigasztalásom helyett szidnak. *Valóban csak Istentől várhatok jutalmat.*” Majd arra kéri Károlyit, hogy legalább annyi diurnumot adjanak neki, mint egy esküdtnak; mert eddig még semmit sem kapott. Pedig a szegény vízben járó embereknek sok bort és pálinkát kell fizetnie a magáéból.³⁾

1) Ugyanott 1780. okt. 27. A partok védésére *fűzfaágak* leszurását s karók leverését ajánlja. Meggyökeresedvén a fűz, megvédi a csatornát a partomlástól.

2) Ugyanott 1780. okt. 20.

3) Ugyanott. 1780. decz. 26.

Az áradások novemberben is akadályozván az ásatást és tisztítást „a lápi munka nem természet szerint, hanem csak erőtetésképen folytatott”. November közepén már annyira szökdöstek a munkások, hogy csak imitt-amott lézengett egy-egy fagyoskodó csoport. Még a mérnök mellé rendelt katona is megszökött. Huszonnégyet vágjanak rajta — parancsolja Szuhányi — s a szolgálatból bocsássák el. November másik felében Mezey már csak magányosan maradt a lápon s elbusultan nézte, mint ömlik a roppant áradat a töltéseken és tiltókon át a lápokra s a lápokról saját művére: a csatornába.

Nem lévén többé dolga a lápokon, arra kérte a megyét, adjon neki száz aranyat, hogy Bécsben mérnöki instrumentumokat vehessen. Beregmegye — bár földmérőjének nincs olyan szüksége azokra, mint neki — szintén 100 aranyat szavazott meg e célra! Mivel azonban nem sok kilátása volt a fentebbi összegre, mindjárt kijelenti, hogy ha a megye nem is ad pénzt, mégis felmegy Bécsbe, mert műszerszámok nélkül nem lehet el tovább.¹⁾

Amint az idő hidegre fordult s a lápok vizei befagytak. Mezey ismét elfoglalta helyét s „a grófnécskának madarászó házacskájában” daczolt a hideggel s végezte teendőit. Itt állította össze a „*Beneficia exsiccationis hujus lacunis ex re'atis et observatis*” című jelentését, mely szerint Kocsord és Kis-Majthény határain nem kell már hidakat építeni, szárazon járnak ott is „a hol még senki az élő emberek közül nem emlékezik, hogy valaki járhatott volna”. Hajózni lehet a csatornákon minden irányban. Oly helyeken fogtak magoknak az emberek kaszálót és kerteket, hol azelőtt nádtenger és mocsár terült el. A lóvakat és szarvasmarhákat ott legeltetik, ahol eddig repdeső madaraknál egyéb nem járhatott ottan.

IV.

Az utolsó munkálatok.

Mezey még az 1870. év telén dolgozta ki az egész lápot átmetsző *uj oldalcsatorna* tervét. Ez az új csatorna Mezey plánuma szerint a győrteleki határban, a holt Szamosból indult volna ki s egyenes vonalban az ecsedi nagy tóig haladt volna. Mivel a győrteleki határban már volt

¹⁾ Ugyanott 1780. decz. 14. A következő dolgokat kéri: 1. Libella telescopica, (48 frt), 2. libella ordinaria (16 frt), 3. instrumentum pitonicum, a vízfolyás sebességének mérésére (15 frt), 4. astrolabium perspectivicum (150 frt), 5. mensula praetoriana (15 frt), 6. compas (10 frt), 7. dioptra (20 frt), 8. cafena (10 frt), 9. instrumenta delineatoria (16 frt), 10. scapi (16 frt.) Mindezek — ugymond — kaphatók Voiglander mathematischer instrumentummachernél Bécsben a Mariahilf-Strasseban.

két kisebb csatorna, t. i. a vármegye árka és Ilosvay árka, ezek közül az egyiket fel lehetett használni. Mezey az utóbbit választotta, mivel az ecsedi nagy tó vize közelebb esett hozzá. Mikor december második felében javában méregette az építendő csatorna helyét, a be nem tagyott zombékos és cseretes lápok között úgy megrekedt, hogy majdnem odaveszett. „Az elmúlt napokban — írja Károlynak decz. 26-án — majd utolsó veszedelemben megfagytam. Övig való jeges vízben beesteltem. Éjszakára nagynehezen, félholtan értem Ecsedbe!”

Amint fellábolt, megint munkához fogott s elkészíté az új csatorna tervét, Károlyira bízván, hogy a vármegye árka és Ecsed vára, vagy az Ilosvay-árka és a Nagytó közötti irány mellett döntsön.¹⁾ Az új, 3850 öl hosszú, 4 öl széles csatornától sokat várt Mezey. A „*Humillima relatio et opinio quoad deducendum lateralem canal:m ex territorio Ökörítő, a puncto Vármegye-Fluderje dictum per stagna versus Arcem Ecsed*” czimű leírásában összefoglalja mindazt, ami miatt a csatorna építése szükségessé vált. Az eddig ásott, de be nem fejezett főcsatorna — úgy mond — nem képes a vizet mind levezetni. Két csatorna segítségével ez könnyebben fog menni. Az új csatorna nagyban meg fogja könnyíteni a Kraszna medrének ásását. Azonkívül nagy kiterjedésű földeket lehetne vízmentessé tenni.²⁾ Hogy a Szamos vize az építendő csatornán ne folyhasson a lápra, a beömlésnél erős köztöltőt kell építeni. A csatorna építése előtt a Szamos töltéseit meg kell erősíteni s emelni, nehogy, mint eddig, a folytonos partszakadások veszélyeztessék a munka sikerét.³⁾

Károlyi Mezey tervét helyeselte, de a kivitel előtt fölülbíráltatta. S mivel a bírálók a legnagyobb elismeréssel szólottak az új csatorna tervéről, kiadta a rendeletet a kivitelre.⁴⁾ Eszerint az 1781. évben kettős munka várt a jobbagyokra: a régi főcsatorna tisztítása és az újonnan tervezettnek ásása. Daczára e kettős munkának, Mezey semmiféle segítséget sem kapott. Mindkét helyen maga volt kénytelen vezetni a munkát.

Az 1781. év megint nem kedvezett a lápi munkának. Mint az előző,

1) A szép kivitelű, színezett tervvázlat a Károlyi nemzetség levéltárában van. Ugyanott vannak a részletes kidolgozások is. „*Planum ideale lateralis canalıs ex Holt Szamos a puncto Fluder nuncupato, per paludem versus Ecsediensem ducti*”.

2) Ugyanott.

3) E két dolgot többször sürgette Mezey, de a megye folyton késlekedett. A tiltó még 1784-ben sem volt készen.

4) Ugyanott. „*Deprompta humillima opinio quoad ducendum lateralem canalem ad Györtelek ex paludibus Ecsediensibus*.” A bírálók voltak: Zimány, Oláh és Dudovits.

úgy ez is fölötte nedves volt. Tavaszkor, még az azelőtt száraz helyeket is viz borította; aztán a víztől táplált buja növényzet mindent elborított. Mire munkához fogtak, a tavalyi ásás a Rózsamezőn 500 öl kivételével benőtt kalákánnyal, lömentával s főleg sással, még pedig oly sűrűn s erősen „hogy lefesteni nem lehet.“ A sás-benövés 1200 ölnyi darabon lehetetlenné tette a közlekedést. Nem is csoda; mert hisz a télen több árvíz volt s az esőzés még a nyáron is tartott. Azonban, míg azelőtt ilyen esetekben 3—4 hétbe tartott, míg a víz apadni kezdett, most egy hét sem kellett hozzá, hogy eltakarodjék. Pedig a télen a falusiak is sok kárt tettek a csatornáknban. A legnagyobb hidegben, mikor már nem őrizték azokat, átjárásokat készítettek rajtok, hogy szénájukat hazavihessék. A behányt földet aztán úgy hagyták. Lónyai meg, elrontatván 1779-ben régi malma, a Krasznába ömlő Ég vizén építtetett új malmot. Ennek gátja teljesen megakadályozta a pályi és dobosi határookban a vizek szivárodását és lefolyását.

A sok esőzés és különféle akadályok miatt a tavaszkor csak keveset dolgoztak.¹⁾ A tulajdonképeni munka csak őszkor kezdődött. Mezey szerint Szabolcsra 2700 öl ásatása és tisztítása várt a régi csatornában. Ha „az egész járások behajtatnak“, négy hét alatt elvégezhetik ezt, s hozzáláthatnak az új csatorna ásásához. Augusztus 27-én Szatmármegye kezdte meg a munkát. Nagyon serényen dolgoztak, de amint mélyebbre ástak, felfakadt a víz. Hogy tehát nappal dolgozhasanak, Mezey éjjel leeresztette a csatorna föltartott vizét. Szeptember 10-én Szabolcs is munkába állott s mivel minden helység része ki volt jelölve, sietve igyekeztek azt elvégezni. A szeptember hó kedvezvén a munkának, gyorsan haladtak a tisztításban. 14-én már azt jelenti Mezey, hogy a régi csatorna tisztítása mellett „a Fluder árkanak ásásával“ 800 ölnyire a lápba behatoltak, ahol 3 láb vastag sajtlápra akadtak, mely alatt 3¹/₂ lábnyi víz volt. Ezután következik a zombékos és cseretes láp. Szabolcsmegye a sárga lineán és a Barnafás Krasznán dolgozik; de eddig naponkint csak 100 embert küldött s így késedelmezteti a munkát. Október hónapban Szatmármegye csupán az új csatorna ásatására egyszerre 4000 embert küldött, azonkívül az Ecsed mellett elrendelt ásatásra 600—600-at felváltva. Szabolcs is hatszáz emberrel dolgoztatott.

Az új csatornát szintén úgy ásták, mint a régít. Először a nagy

¹⁾ A munka megkezdése előtt, 1781. ápr. 20-án Mezey a „Humillima relatio et opinio intuitu suscipiendi laboris in deducendum canalem Holt Szamos ad Nagy Tó“ című jelentésében újra sürgette a zsilipek építését a csatornákon és a Szamos töltéseinek megerősítését.

szárnyas ekével megbontották a földet, aztán ásókkal és kapákkal folytatták. Naponkint 48 ökör kellett „jó tézslákkal s csikojtókkal.“ Október közepe felé Szabolcs részéről fogyott a munkások száma. Barkóczy főispán levele szerint a megye már 30,000 munkást adott s tovább már nem bírja. Különben is kára van a megyének a lápi munkából; mert a szatmári viz Szabolcsra szakad. Szabolcsban s nem Szatmárban kellett volna kezdeni a munkát.¹⁾ Szatmármegye azonban tovább is kitartott s még december hónapban is dolgozott. Ennek az emberfölötti munkának lehetett köszönni, hogy a viz sebesen folyt le a csatornákon s a legtöbb helyen szárazon lehetett járni.

A mostani tisztítás — jelenti Szuhányi Károlynak — *hasznosabb mindennél*, amit *eddig* tettek a lápon. Az örvendetes hirre Károlyi is megnézte, immár tizenhatodszor a lápi munkát. Örvendve látta a szép eredményt s megjutalmazván a munkásokat, további kitartásra buzdította őket s megígérte, hogy a következő évben ő is jelen lesz az ásatásnál.

A tél beállván, a csatornákat folyton őriztették. Bár nagy hidegek voltak s a lápok mind megfagytak, a csatornák vize sebesen folyt. Február közepén a Szamos kilépett medréből s 760 ölre Ecsed felé tórlódott. Néhány nap mulva azonban kár nélkül visszafolyt medrébe, s újra befagyott. Márczius közepén beállván az olvadás, hirtelen áradni kezdett a viz. Mezeyt, aki egész télen a lápokon dolgozott, az áradat hirtelen úgy körül vette, hogy „lőháton uszva“, csak nagy nehezen menekülhetett meg.

A tavaszt, Szatmármegye lakói a szükséges szerszámok készítésével töltötték. Kosarakat fontak, tekenőket faragtak, ásókat és kapákat készítettek. „Az láp tisztítása iránt — írja Szuhányi alispán — minden készüléket megtettem és semmi fogyatkozás nem lesz az kívántató instrumentomok iránt. Mezey ur is jelen volt a rendeléstételen. Már csak alkalmas időt kell várni.“²⁾

¹⁾ Ugyanott. 1781. okt. 10. Még egy hétig — írja Barkóczy szabolcsi főispán — ad a megye 600 munkást: de aztán többet nem. Mezey mérnöknek táblázatos kimutatása szerint Szabolcsmegye 1780-ban csak egy hétig dolgozott s 8563 munkással 17689 napszámot teljesített. Elvégezett 3105 □ ölnyi földmunkát, holott 5896¹/₃-nyit kellett volna végeznie. 1781-ben már csak 900 munkást adott; ezek 7600 napszámot teljesítettek. Elvégeztek 840¹/₂ négyszögület, holott 2533¹/₃-ot kellett volna végezniök. A három év alatt, amíg Szabolcs is dolgozott 32416 napszámmal 5485¹/₂ □ ölet végeztet, a kiszabott 10,805¹/₃ □ öl helyett.

²⁾ Ugyanott. „Az 1782. évben véghez vinni szükséges lápi munka systematica deductiója az ökörítói határban levő Fluder-ároknak rész szerint bővebb kitisztítására, rész szerint pedig megásására szükséges embereknek kirendeltetése.“ E rendelet egyelőre 13,500 munkás kivezetéséről intézkedik. A munkások 48 krajczárt kaptak minden ölnyi ásásért.

Mivel a munka megkezdését Károlyi szeptember 23-ára tűzte ki, Szuhányi már szept. 20-án az összes szerszámokat a lápra vitette. Együttal kiadta a rendeletet, milyen számban s mikor kell a munkásoknak kivonulniok. Mivel Szabolcsmegye megtagadta a kért segítséget, ezuttal már csak Szatmármegye dolgoztatott. Hogy az így felmerült fogyatkozást pótolják, *Szatmármegye összes munkabíró emberét kirendelték; számra nézve ez 40,675 napszámra rügött.* Minden munkásnak csak három napig kellett dolgoznia. Így hát nem érezték meg annyira a munka terhét. Minden 50 ember mellé egy bíró vagy esküdt, minden 100 mellé egy megyei katona s minden 1600 ember mellé egy szolgabíró volt rendelve. Azonkívül minden járásból egy „ordonanzkatona“ küldetett Károlyi gróf mellé Győrtelekhez. A munkásoknak három napra való eledelt kellett magokkal hozniok.

A czél, mely miatt ily rengeteg munkást rendeltek ki, a már említett új oldalcsatorna teljes befejezése volt. Először a tavaly kiásott részt kellett mélyíteni, aztán a még hátralévő 1450 ölnyi vágtatlan területet kiásni. Ez utóbbi rész a sombikos Egerestől az ecsedi Kraszna medréig terjedt.¹⁾ Nem lévén hiány semmiben, a munka nagy erővel folyt. Ezuttal először használtak bivalyokat szántásra, föld és sár hordására, még pedig szép sikerrel. Éjjel, mikor szünetelt a munka, megereztették a lápot, hogy a víz a hig sárt és a libegő gázt a csatornából lemossa. E láperesztések oly jól sikerültek, hogy a csatornában két lábbal magasabban folyt a víz, mint a lápon, még pedig sebesen és nagy zugással.

Október 6-án már azt jelenti Szuhányi, hogy hat lovon poros uton hajtat ott, ahol még tavaly láp volt. „Már mostan Ecsed felé a sajtlap körül dolgoznak és reményelem, hogy ha az idő akadályt nem tészén, két hét múlva Ecsed várát megveszszük és éppen alája is beléme gyünk. Már mind az falusiak, mind az földesurak veszekednek az lápért. A tavaly csinált alveusba bémenvén a víz, az lápról a nádat kiszáritotta; feles szénát csináltak, kiki magáénak állítja, uzust azonban egy sem bizonyíthat. Már itten minden ember azt mondja, hogy halálos véteknél nagyobb volna ezen munkát félben hagyni.“

Október 18-án elkészültek a tavalyi ásás tisztításával és mélyítésével s azonnal megkezdtek a láp további nyitását a Rekettyés nevű helyen. Elérvén az első Egerest, a második felé tartottak. Itt a munka fölötte veszedelmessé vált az „ölnyi mély lápi hig sár miatt.“ Hogy akadálytalanul dolgozhassanak, pallókat készítettek s azon jártak. A lápi sár alatt egy ölnyire iszonyu sok, roppant vastag égerfatörzsekre találtak.

¹⁾ Az ecsedi Kraszna medre alatt az Ecsed körül elterülő mocsarakat értették.

A régi idők őserdeinek utolsó maradványai voltak ezek. ¹⁾ Minél mélyebben hatoltak a lápok rejtekébe, annál több akadályt kellett legyűrniök. Sár, víz, kemény cseret-, dög- és sajtláp váltakoztak egymással. A cseret- és sajtlapot kaszákkal és varjakkal dolgozták, többnyire egy öl mélyre. A sajtláp alatt másfél fontos potyka halakra is akadtak.

Október második felében beállván a hideg, a nép megtagadta az engedelmességet s feleszen szökött. Még az őket visszatartani akaró katonákat is megtámadták. Mezey azonban pálinkát és bort osztatott ki köztük s ekkor megnyugodtak. Okt. 16-ától fogva nov. végéig még 20,800 munkás állott a mérnök rendelkezésére. ²⁾ Október 19-én végre jelenti Erős Imre szolgabíró, hogy Györtelek felől Ecsed irányában a lép egészen a kaszálókig, vagyis a sajtlápig fel van nyitva, amely nyitáson nagy sebességgel foly a víz a holt Szamosba. „Minden hizelkedés nélkül bátorkodom kegyelmes uram mondani — írja ugyanó Károlynak — hogy ha valaki ezen munkát haszontalannak állítaná, elmé nélkül szükkölködő emberek közé bizvást számláltathatik“! ³⁾ Október 26-án már csak 730 öl vágatlan lép volt hátra. De ez a darab többnyire sajt- és cseretlápából állott, melynek vágása oly nehéz volt, hogy három nap alatt két öl szélességben alig tudtak 80 ölet elvégezni. „Az összeszövetkezett nádgyökerek vágásában törtek a kaszák“ s majd megszakadtak bele a szegény munkások. ⁴⁾

Bár az idő is rosszra fordult, fagyott és havazott, azért csak folytatták a vágást. A munkások száma azonban nagyon leapadt. November 8-án 1600 ember helyett csak 110 dolgozott. A többiek élelmükkel együtt az erdőbe szöktek, mert a „lápi munkát semmikép ki nem állhatják.“ A csekély munkaerő miatt az eredetileg tervezett négy öl szélesség helyett már csak két ölnyire vágatott Mezey, hogy a tél beállta előtt elkészüljön az egész csatorna. Az egy ölnyi mélységet azonban jobbára betartották. November 15-én a Kraszna medrétől már csak 80 ölnyire voltak. Négy nap alatt, rettentő hófúvások között ezt is elvégezték s november 19-én jelentette Mezey, hogy a csatornának vágatása az Ecsedvára alatt levő Krasznaig „szerencsésen megnyittatott.“ Tovább

¹⁾ Kiss Ferencz szinfalusi ispán jelentései Károlyihoz. 1782. okt. és november hónapban. Ugyanott.

²⁾ Szuhányi alispán jelentése 1782. okt. 19.

³⁾ Ugyanott.

⁴⁾ Ugyanott. Mezey levele. „Az hátralevő 730 ölekből álló vágatlan lép többnyire sajt- és cseretlápából áll; midkettőnek oly nehéz munkája vagyon, hogy három napig is két öles szélességgel alig tudhattunk 80 ölet elvégezni. A sajtlápnak 7 és 8 schukos a vastagsága, mégis azon alul is nagy égerfatörzsekre akadnak.“ Láp, 1782. okt. 27.

folytátni a munkát tiszta lehetetlenség volt. A szélesítés az új vágáson tehát a jövő évre maradt.¹⁾

Készen lévén az új oldalcsatorna, Mezey azonnal hajóra ült s végighajózott rajta. „Tavaszzal már — jelenti Károlynak — nehezebb hajókkal is lehetséges lesz a navigáció Ecsedből Győrtelekre“, onnét pedig a Tiszára egészen Szolnokig. Az új csatornán sebesen kotródott a láp vize a holt Szamosba. Nagy területek egészen kiszáradtak s a belső Egeresen felül bejártak a szekerek a munkások után. A nád ez évben az egész lápon alig tudott felényi magasságra megnőni, mint azelőtt. Világos jele ez a láp száradásának.²⁾ Mivel az idő rövidege miatt a holt Szamosnál nem készült el a zsilip, attól tartottak, hogy áradás esetén a Szamos vize az új csatornán át feltorlódik egészen Ecsedig. Ez azonban nem történt meg.

Oláh András Károlyi rendeletére márczius 3-án, amikor legnagyobb volt a Szamos vizállása, Ecseden hajóra ült s a csatornán Győrtelekig evezett. Mind a csatornában, mind mellette lápi vizet talált. A lápi víz tiszta, a Szamos árja ellenben inkább iszap, mint víz lévén, könnyű volt a kettőt megkülönböztetni. A Szamos árja mindössze csak mintegy 100 ölnyire hatolt bele a csatornába.³⁾ Márczius 10-én Mezey is végighajózván a csatornán, Ecsedről egy óra alatt Győrtelekre ért; visszafelé azonban a víz sebes folyása miatt 4¹/₂ óráig tartott az ut erős evezés mellett.⁴⁾ A tavaszi áradások elmúltával a láp nagy része járhatóvá lett. A jobbágyok a nád és sás kiirtása után rengeteg területet tettek kaszálóvá s régi, víztől borított földeiket újra bevetették.

Az aratás és kaszálás szerencsésen megesevén, szeptember elsejére újra a lápi munkára vezették a jobbágyokat. Ezuttal csak 600—600 dolgozott egyszerre. Ennyi is elégnek látszott arra, hogy végre a győrteleki-ecsed-i csatornát befejezzék. A szeptemberben beállott esőzések azonban fölötté hátráltatták a munkát. Hogy tehát a láptisztító emberek dolgozhassanak, ácsokat kellett hozatni pallók („parlók“) csinálására;

¹⁾ Ugyanott. Ha az idő engedte volna, írja Mezey, az újonnan ásott részt is szélesítették volna, de az idő miatt a munkát nem lehet folytatni. Ecsed, nov. 20. 1782.

²⁾ Rátóti Nagy Ferencz szolgabíró így ír Károlynak: Az lápon levő árkot messzire szárazon bejártam, melyből is már most az láp mellett levő helységek, — az melyre ez öltöbéli ember nem emlékezik, — olyan helyeken szárazon sok számu boglyákat csináltak, de legkiváltképen Győrtelek, Kocsord és Tunyog kimondhatatlan hasznokat tapasztalják, úgy annyira, hogy ottan levő lakosok az láp elpusztításával szárazon maradt helyekért veszekedésekre fakadtanak“ stb. Ugyanott.

³⁾ Ugyanott.

⁴⁾ Ugyanott. Mezey a lápi jelentések mellett, már a földek fölméréséről is tudósítja Károlyit. Mikor ugyanis ráért, több község határát fölmérte s földeiket kijelölte.

azonkívül a munkások számát is szaporítani kellett. A csatorna tisztításánál ez alkalommal használták először Konrád ácsmester saját találmányu „*mozgó tiltó*„-ját. A tiltót minden délben megnyitották, hogy a rajta fekvő viz meg ne rontsa, s hogy a lefutó ár a maga erejével kimossa a csatorna ágyát. November elején a nagy vigyázat daczára a tiltóval majd hogy komoly baj nem esett. A sajtóláp átvágásánál ugyanis, oly tömeg viz rontott a munkásokra, hogy a tiltót darabokra szaggatta, a csatornában levő gyökereket föltépte és széthordta, a sárból összegyűlt szigetkéket elsöpörte s haragos, sebes folyással rohant lefele. „Éhhez hasonlót — írja Kiss Ferencz Károlynak — senki a lápon nem láthatott“¹⁾ Szerencsére, a munkásoknak, egy kis hideg fürdön kívül egyéb bajuk nem esett. A lerohanó viz meg úgy kitisztította a csatornát, hogy *ezer és ezer ember munkája* lön megkimélve. Íme ilyen eredménye volt *az új csatorna összeköttetésének* az Ecsedvára mellett elterülő mocsárral, vagyis az ottani Kraszna-mederrel.

Az összeköttetés után oly rohamosan folyt a mocsár vize a holt Szamosba, hogy az egészen megtelt s a szomszéd füzeseket elöntötte, holott a Szamosnak igazi folyásán annyira csekély volt akkor a víz, hogy gyalog emberek jártak át rajta. Maga az ecsedi Nagytó is megérezte az új csatorna teljes működését, mert 48 óra alatt 4 hüvelynyit apadt. Szóval mindenütt a legjobb eredmény kísérte a csatorna megnyitását.²⁾

Oláh András ezidőtájt (novemb. 14.) megjárván az egész lápot „*Diarium Itinerarium*“ -jában azt írja, hogy a kaplonyi lápon keresztül kocsin ment a Krasznaig. Annyira kiszáradt a láp, hogy egy ital vizet sem talált sehol. Leszállván a szekérről, gyalog járta meg a Rózsamező nevű lápot, Lánicz szigetjét és Károlyi Mihály szigetjét. Mindenütt szénaboglyákat látott; mert a lakosok a nádat töréssel és égetéssel kipuhtítván, legelőket csináltak. A bagosi és ujfalusi lápot is gyalog járta meg; „*hancsokokkal* van teli — ugymond — és sivatag száraz nád-dal.“ Kis-Majthényből Ecsedig hajón ment, nagyobbrészt sárban és épelyben. Ecsednél a viz két lábnyit apadt. Folytatván utját a főcsatornán, a csaholyi tóig ért. Itt már alig tudott átvergődni a tóban nőtt rengeteg kalákány miatt. Ez a tó is egy lábnyit apadt. Nagy nehezen eljutott még Sándorig, de a csatornában felverődött kalákány és sás miatt hajóval már nem lehetett tovább menni. A sárga lineában alig 3 hüvelynyi viz folyt. Az egész uton — írja Becszy — egy embert se talált, aki a lecsapolást ne áldotta volna. A györteleki kanális a láp

¹⁾ Ugyanott 1783. nov. 7. Károlyi grófhhoz.

²⁾ Ugyanott Szuhányi alispán levele Károlyihoz 1783. nov. 7.

felső részéről már mind lehozta a vizet. A kaplonyi, domahidi, bagosi és ujfalusi lápok teljesen szárazak, holott ezeken, a legnagyobb szárazság idején is három lábnyi víz volt.¹⁾ Épp ily örvendetes hírekkel szolgált Mezey mérnök is. Az ököritói, matolcsi és más helységek lakói már gyalogszerrel járnak a károlyi vásárookra. A cseretlápok alól kifolyván a víz, összeragadtak a fenékkal. Az áradat többé nem emeli föl.²⁾

Bár mindenki látta, mily szép haszonnal és eredménnyel működik az új csatorna, mégis akadtak olyanok, kik mitsem törődván a közjával a maguk csekély hasznáért készek lettek volna tönkretenni ezrek munkáját és reményét. Az új csatornán még nem készültek el a szükséges hidak. A vármegye, költség-hiányában, a Mezey részéről sürgetett zsilipet sem készítette el a holt Szamosnál, az új csatorna beömlésénél. Egyes földesurak, hogy néhány szekér szénát hazaszállithassanak, úgy segítettek magukon, hogy a csatornát behányatták földdel. Szekereik így aztán átjárhattak ugyan, de a víz lefolyása teljesen meg volt akasztva. Mezey nem vehette észre e gonosz és esztelen dolgot. Ő ugyanis 1784. január 22-én tette meg utolsó útját a lápon, aztán hivatalos kötelessége máshová szőlította. Károlyi is, csak a fenyegetett falvak följelentéséből tudta meg a dolgot. Tyukod, Domahida, Kaplony, Börvely, Porcsalma, Pályi, Rápolt, Ököritó és Györtelek lakói ugyanis együttes folyamodványt nyújtottak be a grófhhoz s elmondták, hogy az a csatorna, melyet Ököriton felül, a *Tízoknyomás* nevű földön, az ecse di réten és a nagy lápságon ástak, annyira levitte a lápok vizét a holt Szamosba, hogy szántóföldek és kaszálóik, melyek régóta víz alatt feküdtek, ismét használhatóvá lettek. Most azonban „privatum commodum kedviért“ a csatornát betöltötték s a Tisza, Szamos és Kraszna árja kiöntvén, rétjeiket és szántóföldeiket megfeküdte, sőt — nem lévén lefolyása — a falvak utczáiba is feltolódott s szüntelenül ott „quartélozik az élni akaró emberek romlására és végső pusztulására“. Kéri tehát Károlyit, engedje meg, parancsolja nekik meg, hogy a csatornát újra megnyissák s miglen a megye „a derék, erős zselépet, kalodát, tiltót s reguláris hidat felállithatja“, ők csinálhassanak valamely hidaeskát. Ha a csatorna újra megnyílik „ezer s meg-ezer boglyákat termő sok rétek s szántóföldek fognak felszabadulni; másként az Kasod és Kocsord nagy sárjainak és vizeinek impracticibilis járhatása miatt, valamint aréstomban lenni és az jövőst-menést s kereskedést

¹⁾ Ugyanott.

²⁾ Ugyanott. 1783. decz. 15.

elmulatni s aképpen éhezni kénytelenítettünk, úgy lábas jószágot sem tarthatunk és helységestül s határostul végképpen el is pusztulunk“! ¹⁾

Mezey visszatérván a lápra, azonnal eltávolíttatta a csatornából a behányt földet és gázt. Szükség is volt erre, mert a roppant nagy léli hó olvadásával hihetetlen víztömegeket hoztak a folyók a hegyekből. ²⁾ S mivel a holt Szamosnál még mindig nem készült el a zsilip, s a partokat még mindég nem erősítették meg, a víz egyenesen a lápra rohant. Márczius 12-én már oly magasra hágott a víz, hogy Ecseden a kálvinista oratoriumnak ajtajáig ért. De ezzel aztán vége is szakadt az áradásnak. Beállván a Szamos apadása, a győrteleki csatornán oly sebesen folyt le a víz, hogy a lápot vizsgálók hajóját elragadta. A csatornán hat helyen oly hatalmas lápkutak buzogtak, hogy a közeledő hajót félrelökték. ³⁾ A roppant árvizek gyorsan leszaladtak a lápokról. Posványos tók sehol sem képződtek. A lakosok dicsekedve emlegették Mezeynek, hogy a víz még sohasem folyt le ily hamar. A nagy áradatnak annyiban haszna is volt, hogy a csatornákat kitisztította s a sebesen folyó víz nem engedte a kalákány és sás képződését.

Mezey e közben elkészíté az 1784. év munkálatainak tervét s benyújtá azt a vármegyének. A végzendő munka legnagyobb részét a győrteleki csatorna szélesítése és mélyítése képezte. A munka végrehajtásánál azonban ő maga már nem lehetett jelen. Szatmármegye ugyanis megválasztotta őt mérnökének s mint ilyent a helytartótanács 1784. július 19. én a Tisza szabályozásához rendelte. ⁴⁾

A lápi munka szeptember 19.-én kezdődött. Szuhányi alispán egyelőre 8000 ember kirendeléséről gondoskodott. ⁵⁾ Valamennyi munkás 3—3 napra való élelemmel ellátva jelent meg. A holt Szamosnál kezdték az ásást 1550-en s megadták a csatornának az „illendő“ mélységet. A következő hétre a megye már 2000 munkást rendelt ki. Egyes földesurak azonban már nem engedték el jobbágyaikat. „Cseh Ferencz uram — írja Meszlényi István, Mezey helyettese — a maga embereit nem bocsátotta, sőt pálcza büntetés alatt megtiltotta, hogy egyse merészljen a lápra jönni“! Azonban hiábavaló volt ez erő-

1) Ugyanott. A jelzett falvak folyamodványa Károlyi grófhöz.

2) Mezey már február 6-án megírta Károlynak, hogy „ezen iszonyu havaknak olvadása nagy árvizet fog okozni.“

3) Dudovics jelentése Károlyihoz 1784. márcz. 12.

4) 1784. júl. 19. a helytartótanács Szatmármegyéhez. Intim. Nr. 16,210. Másolatban a Károlyi nemzetség levéltárában.

5) Ugyanott: Dispositiones circa expurgationem lacus Ecsediensis anno 1784. factae.

szakoskodás, mert a jobbágyok saját érdekükben *önkényt* eljöttek s szívesen dolgoztak.¹⁾ Az idő is kedvezett a munkának, a lápon mindenütt szárazon lehetett járni. Még az ecsedi vár árkaiból is leszivárgott a víz, sőt a lápon levő kutak és kenderáztatók is kiszáradtak.

Szeptember vége felé már nagyon érezték Mezey távollétét. A vármegye tisztei nem ismerték a lápot; még kevésbé értettek a munka vezetéséhez. A sok helytelen intézkedés aztán a munkát is lassította. A vármegye rendeleteit meg egyes földbirtokosok igyekeztek megakadályozni. Teleki gróf, Cseh Ferencz, Becsky György és Becsky Antal nemcsak saját jobbágyaikat nem bocsátották a lápra, hanem megjárták a falvakat s fölzigatták a népet, ahol csak lehetett.²⁾ Mindamellett szeptember 24-ére mégis elkészültek a györteleki csatorna kiszélesítésével. Az eredmény tehát az volt, hogy a csatornát még ahol legkeskenyebb volt is 3¹/₂ ölnyi szélességre ásták. A mélyítésben előföldet, azaz kék agyagot csak az ecsedi kaszálókig találtak, azonfölül csupán lápot.

Október elsején visszajött néhány napra Mezey s megvizsgálván az eddig végzett munkát, Meszlényinek s Kiss Ferencznek, mint az ő helyetteseinek azt az utasítást adta, hogy hideg időben folytassák a szélesítést, melegebb napokon meg a mélyítéssel iparkodjanak. Október 15-én Ungmegye. adminisztrátora Révay Simon báró megvizsgálta az egész lápi munkát. Fölötte hasznosnak és sikerültnek találta azt. Csupán a csatornák további szélesítését mondotta kívánatosnak. Távozásakor megígérte Szuhányi alispánnak, hogy a többi megyéket is rábírja a segélyadásra. S ha nem volnának hajlandók munkásokat adni, ő felsége előtt fog reprezentálni.³⁾

Befejeztetvén okt. 14.-én az 1784-i lápi munka, Mezey a következőkben számolt el az eredménnyel. 1. Az ecsedi vár alatt lévő árok és az a körül fekvő víz, melyet közönségesen ecsedi Krasznának neveznek, annyira leapadt, hogy a várnak környékén levő víz merő sárból áll. Éppen csak annyi víz maradt a vár Krasznájában, mintha köröskörül hajóval huztak volna egy hajónyomot a sár közepén. 2. A vár alatt tavaly elhelyezett vízmérőn világosan látszik, hogy okt. 14-étől, mikor a lápi munka az idén végződött, egészen november 7-éig 2 lábot és 9 hüvelyt apadt a víz az ecsedi vár körül. 3. Mivel a györteleki csatorna már mélyebbre van ásva, mint a régi főcsatorna, a

1) Ugyanott Mezey jelentése 1784. szept.

2) Berzeviczy levele Károlyihoz 1784. szept. 24-én. Azt is megírja, hogy a megye még mindig nem készítette el a zsilipet s így a күnt levő 800 ember nem dolgozhat rendszeren.

3) Szuhányi Károlyihoz 1784. okt. 15.

Nagytó vize is visszafelé kezd folyni a győrteleki csatornába. 4. A Börvely felül ásott kanálison, mióta az Ecsed körül lévő vizek lejjebb szálltak, oly nagy ugrással jön a víz, hogy a maszlagos és posványos Krásznának elmaradott sárját kétfelé vágta és minden gátoltatás nélkül a maga ereit a győrteleki csatornára indította. 5. Az ököritői és győrteleki sertések már nemcsak a lápon, hanem a vár bástyáin is járnak, s a puszta vár körül lévő répa- és petrezselyemföldeket mind feltúrták, s az ecsedieknek jelentékeny kárt okoztak.

Az 1784. évben végrehajtott munkával *véget ért a láp tisztítása és eresztése*. A munka távolról sem volt még befejezve; mert hisz Mezey tervei szerint a lápi vizektől visszahódított területeket a Szamos és Tisza folyók töltéseinek megerősítésével lehetett csak biztosítani, aztán az elkészült csatornákat is bővíteni, fejleszteni és szaporítani kellett volna, azonban egyesek kapzsisága, irigysége és gyűlölsége Károlyi iránt, megakadályozta a további munkálatokat.

Károlyi Antal gróf megnyervén a donacionális levelet az ecsedi uradalomra, tömérdek pört volt kénytelen folytatni az elidegenített birtokrészek miatt. Már ezek a pörök is igen sok ellenséget szereztek neki a birtokos osztályban. Az ecsedi láp lecsapolásával nyert területekre erősen számított a szatmármegyei földbirtokos-osztály, s mikor Károlyi kijelenté, hogy a szárazra vált földeket a „publikum“-nak szánta, hallani sem akartak többé a további munkálatokról.¹⁾

Ezek a viszonyok érthetővé teszik ama mozgalmat, mely 1785-ben Károlyi és a lápi munkák ellen megindult. Akik e mozgalmat, jobban mondva, a hajszát megindították és szitották, a névtelenség köpenyegébe burkolóztak. Tavaszkor saját tisztjei értesítették őt, hogy némely földesurak a lápi munka miatt vádat akarnak ellene indítani a helytartótanács előtt. Mondanunk sem kell, hogy Károlyit méltán, mód nélkül bántotta a följelentés.

Október első napjaiban megérkezett a felülvizsgálatra kiküldött kommisszárius a lápi munkák megvizsgálására. A vizsgálat egészen másképp folyt le, mint ahogy várták. A kommisszárius ugyanis hajóra sem ült, a lápot sem járta be, hanem csak az ecsedi várból nézett széjjel. Aztán előkérte Mezey terveit, s azokat hosszasan tanulmányozta s a kétséges dolgok felől magyarázatot adatott magának. A vizsgálatnak pedig az lett a vége, hogy a kommisszárius Mezey térképeit és terveit

1) Somogyi levele Károlyihoz. 1777. okt. 19. Bécs. Somogyi elmondja, hogy sokáig beszélgetett Szájbely püspök ő excellentiával a lápról. A püspök azt hitte, hogy a kiszorított földeket Károlyi maga számára akarja megtartani s nagyon csodálkozott, mikor meghallotta, hogy Károlyi nem a maga, hanem a közjó javára dolgoztat.

dicséretekkel halmozta el s megigérte, hogy ő felségének is be fogja azokat mutatni. A lápi munkát is hasznosnak mondotta, sőt kívánta, hogy azt mentül nagyobb tökéletességre vigyék.¹⁾

Ez utóbbiból azonban nem lett semmi. 1785-ben véget ért Károlyinak, mint királyi biztosnak kiküldetése s ő levette gondját a lápról, amely több keserőséget okozott neki, mint örömet. Olyan ember meg nem akadt, aki örökébe lépett volna. Mezeynek rengeteg munkájára s valóban szép és elismerésre méltó terveire ezzel ki volt mondva az ítélet. Pedig a fáradhatlan s nagy tehetségű férfi, aki a magyar mérnöki tudomány egyik legkimagaslóbb, de eddig alig ismert alakja volt, még 1785-ben is nagy terveken dolgozott. Elkészítette a Tisza delineaítióját Tisza-Ujlaktól Vásáros-Náményig s ahhoz a helytartótanács felszólítására oly projectumot csatolt mely mind a Szamos szabályozását, mind az ecsedi láp teljes kiszorítását végképpen meghatározza. A nagy terveket el is készítette. Sajnos, nem volt aki azokat végrehajtsa. Munkában kifáradva, elkeseredve és senkitől sem méltányolva, végre is félretette műszereit. 1785-ben már elbocsátását kérte Károlyitól. A gróf tisztei örültek, hogy annyi évi fáradozásáért mit sem kér és sietve ajánlották Károlyinak, hogy fogadja el lemondását.²⁾ Ez meg is történt.

A lápon, az ő távozása után lassankint megint a régi világ kapott lábba. Kiki azt csinálhatott ott, amit akart. A csatornák eliszaposodtak, partjaik bedőltek s a nád, sás és kalákány átvette megint birodalmát.

*

Most, több mint egy század után, hogy a láp már megszűnt lép lenni s a kövér televény földet eke tőrja, újra felelevenült annak emléke, aki először kísérlette meg a láp kiszárítását. Ami teljesen sikerülhetett ma, az nem sikerült Mezeynek. De nem az ő tudományán és tervei fogyatékoságán mult, hogy teljes eredményt nem ért el. A ma felhasznált tervek s vizrajzok fényesen igazolják, hogy Mezey teljes tudatában volt nehéz feladatának és egészen helyes eljárást követett. Arról persze nem tehetett, hogy hiányzott a pénz és az erő tervei teljes keresztülvitelére.

¹⁾ Szuhányi levele Károlyihoz 1785. okt. 10.

²⁾ Somogyi levele Károlyihoz: „Mezey instantiája, hogy Excellentiád suspendálja, felette jól esik, ita nec ille offenditur, nec juribus dominabilibus praejudicatur, de his enim feci provisionem.“ 1785. máj. 2.